

**İstanbul
İlim ve Kültür
Vakfı**

THE ISTANBUL FOUNDATION FOR SCIENCE AND CULTURE
مؤسسة اسطنبول للثقافة والعلوم

Sanattan
TEVHİDE

**SANAT ÇALIŞTAYI
SONUÇ RAPORU**

29 KASIM 2025

RAMİ KÜTÜPHANESİ

“SANATTAN TEVHİDE” SANAT ÇALIŞTAYI

Düzenleyen Kurumlar

İstanbul İlim ve Kültür Vakfı
ve
İstanbul Medeniyet Enstitüsü

Hazırlayanlar:

Mehmet Arif Vural
Prof. Dr. Bayram Özer
Doç. Dr. Rasim Soylu
Dr. Ömer Faruk Dere
Dr. Bahri Güngördü

Grafik Tasarım Uzmanı

İzzettin Yılmaz Başkar

Katkı Sağlayanlar:

Sabahattin Nayır
Beyza Nur Araklı
Zahid Koçbay
Rifat Fidan
M. Emin Karakılıç
Esmâ Gül Vural
Ahmet Tahir Volkan

Tarih: 29 Kasım 2025

Yer: Rami Kütüphanesi

İstanbul – 2025

Telif Hakkı Sahibi: İstanbul İlim ve Kültür Vakfı ve İstanbul Medeniyet Enstitüsü 2025. Tüm hakları İstanbul İlim ve Kültür Vakfı'na aittir. Kaynak gösterilmeksizin alıntı yapılamaz. Alıntı yapıldığında kaynak gösterimi: “Sanattan Tevhide Çalıştayı, İstanbul İlim ve Kültür Vakfı, <https://www.iikv.org/i/4554-sanattan-tevhide-sanat-calistayi-raporu> şeklinde olmalıdır.

İçindekiler

Çalıştay Başkanı	3
Çalıştay Koordinatörü	5
Çalıştayın Amacı	5
Çalıştay Düzenleme Kurulu	5
Çalıştay Bilim Kurulu.....	5
Sanattan Tevhide Sanat Çalıştayının Ortaya Çıkışı ve Yöntemi	6
1. SANAT VE KUTSAL	7
2. SANAT VE TEMSİL.....	8
3. SANAT VE TA'LİM.....	8
4. SANAT VE HAYAT	9
1. AŞAMA Çalıştay Protokol Konuşmaları	10
Ali Çelik Rami Kütüphanesi Müdürü	10
Mehmet Arif Vural Hattat, Çalıştay Koordinatörü	10
Doç. Dr. Rasim Soylu Ressam, Çalıştay Başkanı.....	11
Said Yüce İstanbul İlim ve Kültür Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı.....	11
Ahmet Özhan Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Vakfı Başkanı	13
Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Genel Direktörü.....	14
2. AŞAMA Müzakereci Oturumları	15
1. OTURUM SANAT VE KUTSAL	16
Sanatın Meşruiyeti ve Evrenselliği.....	17
Bediyyat ve İman	18
Göstergebilim ve Anlam.....	19
Fenomenolojik Açıdan Sanat	20
Bir Arayüz Olarak Sanat	21
Sanatta Tezahür	22
Sanatta İrade ve Benlik	23
Sanat Terminolojisi.....	24
Sanat ve Hayret	25
Dr. Ömer Faruk Dere (Masa Başkanı – Genel Değerlendirme).....	26
Çalıştayda Ortaya Çıkan Temel Tespitler	26

2. OTURUM SANAT VE TEMSİL	27
Sanat Terminolojisi.....	28
Soyutlama	29
Geleneksel ve Görsel Sanatlarda Stilize ve Temsil	30
Drama ve Temsil	31
Mimari ve Temsil	32
Dr. Bahri Güngördü (Masa Başkanı – Genel Değerlendirme)	33
3. OTURUM SANAT VE TALİM.....	34
Sanat ve Edebiyat	35
Din Eğitiminde Sanat	36
Fen Bilimlerinde Sanat.....	37
Sosyal Bilimlerde Sanat	38
Sanat ve Şifa.....	39
Sanat ve Tefekkür.....	40
Eğitim ve Sanat	41
Prof. Dr. Burhan Akpınar (Masa Başkanı – Genel Değerlendirme).....	42
4. OTURUM SANAT VE HAYAT	43
Sanatta Dijitalleşme	44
Tasarım ve İnovasyon	45
Pratik Hayatta Sanatın Gücü.....	46
Sanatta Himaye ve Devamlılık	47
Sanat ve Moda.....	48
Savaş Aktaş (Masa Başkanı) – Genel Değerlendirme	49
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	51
BASINDA “SANATTAN TEVHİDE” ÇALIŞTAYI.....	53

Çalıştay Başkanı
Doç. Dr. Rasim Soylu

Çalıştay Koordinatörü
Mehmet Arif Vural

Çalıştay Düzenleme Kurulu

- Prof. Dr. Ali Osman Alakuş
- Prof. Dr. Levent Mercin
- Doç. Dr. Ünal Akyüz
- Doç. Dr. M. Ali Gündoğdu
- Dr. Ömer Faruk Dere
- Dr. Bahri Güngördü
- Savaş Aktaş
- Gülден Erdoğan Kalem
- Mehmet Arif Vural
- Murat Karipçin

Çalıştay Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Turan Koç
- Prof. Dr. Fatih Özkafa
- Prof. Dr. Muharrem Hafız
- Prof. Dr. Burhan Akpınar
- Prof. Dr. Hüseyin Fazlı Ergül
- Prof. Dr. Mehmet Turan
- Prof. Dr. Osman Çakmak
- Prof. Dr. Mustafa Sait Kurşunoğlu
- Prof. Dr. Bayram Özer
- Doç. Dr. Rasim Soylu
- Dr. Ömer Faruk Dere
- Dr. Bahri Güngördü

Sanattan Tevhide Sanat Çalıştayının Amacı

Türkiye gerek Anadolu gerekse İstanbul bağlamından bakıldığında İslam Alemi'nin hatta tüm insanlığın ortak mirası bir coğrafyada konumlanmıştır. İnsanlığın doğuşundan günümüze kadar her kesimi etkileyen gelişmeler; Mezopotamya topraklarından filizlenen kültürden, Afrika'ya uzanan akımlara, Yunan kültüründen, Mısır kültürüne kadar gelen sanata dair gelişmelerinin ya başlangıç ya da geçiş bölgesi olması yönünden üzerinde yaşadığımız toprakların kritik bir önemi vardır.

Türkiye'de son iki asırdır batı ile doğu arasında kendi öz değerleri ile batı'nın yücelttiği ama insanı gerçek anlamda mutlu etmeyen bir değerler çatışması süregelmektedir. Sanatın toplumun sadece bir kesiminin zevklerine ve anlayışına hapsolmeden insanın bütün maddi/manevi yönelimlerine karşılık gelen bir anlayışla yeniden bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmesi gerekmektedir.

Modern hayatın karmaşası içinde, sağlık, ekonomi, siyaset ve eğitim gibi alanlar günlük hayatımızı şekillendirirken, kültür ve sanatın derinlemesine etkisi göz ardı edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Sanat, sadece estetik bir haz sunmaktan öte, hakikatle bağ kuran ve mana düzleminde derinleşen bir alan olarak tarihin her döneminde kendini göstermiştir.

Çocuklarımızın oynadığı oyuncak tasarımlarından tutun da tüketim piyasasının etkili aracı olan reklamlara ve hayatın birçok göze ve kulağa hitap eden alanlarında fark edilmese de estetik ve sanat unsurların çok yönlü kullanıldığı görülmektedir.

İnanca dair hassasiyet içerisinde yaşamak isteyen bir cemiyet için sanat felsefesinin, zamanın değişen teamül ve şartları doğrultusunda yeniden yazılması vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğu aşikardır.

Bu çalıştay, sanatın kutsal referanslarla ilişkisini, temsil sorununu, eğitimdeki etkisini ve günlük hayatla kurduğu bağı doğru bir biçimde anlamayı ve yorumlamayı tartışmaya açmakla beraber, insanı sanatın sadece dışsal formlarına değil, aynı zamanda derin mana boyutuna yönlendirip hakikatle olan bağı kurmayı amaçlamıştır.

Değişen toplumsal ihtiyaçlar ve modernitede yaşanan değişiklikler nedeniyle yeni bir bakış açısıyla Kur'an ve İslam estetiği üzerine çalışmalar yapmak kaçınılmaz olmuştur. Kur'an ve sünnetten beslenmiş sanatkarların doğru anlayış ve uygulamalarıyla medeniyet ve inancımıza uygun bir sanat anlayışını yaygınlaştırmaya çalışmak bu çalıştayın en önemli gayeleri arasındadır.

Sanattan Tevhide Sanat Çalıştayının Ortaya Çıkışı ve Yöntemi

“Sanattan Tevhide” çalıştayını İstanbul İlim ve Kültür Vakfı'nın kültür sanat departmanı öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Birçok farklı sanat kollarında tanınmış ya da emek vermiş isimler, sanat adına yapılan rutin faaliyetlerin dışında neler yapılabilir düşüncesiyle bir araya gelmiştir. Sanatın bilinen yöntemlerinin ve amacının dışında asıl maksadı üzerine geniş değerlendirmeler yapılmıştır. Bu istişarelerin sonucunda önce bir isim üzerinden gidilmesi gerektiği müzakere edilmiş; teklifler ve öneriler sonucunda “Sanattan Tevhide” şeklinde bir motto isim kabul edilmiştir.

Sanatın birçok alanlarında uzmanlığı hem toplumda hem de sanat çevrelerinde kabul görmüş isimlerle yapılan ve yaklaşık bir yıl süren aylık toplantılar ve istişarelerden oluşan akademik birikim ile yola çıkılarak, sanatı yeniden ve asıl maksadına yönelik düşünmeye yönlendirici bir çalıştayın yapılmasına karar verilmiştir.

Kültür ve sanat çalışmalarını koordine eden İİKV birimi ve çalışma ekibi teorik ve pratik hayatta olabilecek ihtimalleri bütün yönleri ile istişare ve fikir alışverişleriyle sıralamış ve çalıştayın ana ve alt başlıklarını ortaya çıkarmıştır. Bundan sonraki süreçte ise tüm Türkiye çapında alanında tanınmış ve çalışmaya katkı verebilecek olan üniversite çevrelerinden akademisyen ve sanatkarlara duyurular yapılarak iletişime geçilmiştir.

Çalıştayda müzakere edilecek başlıklar dört ana başlık olarak belirlenmiş ve her bir başlık bir oturum olarak düşünülmüştür. Dört oturum olarak düzenlenen ana ve alt başlıklar ve sorular şunlardır:

1. SANAT VE KUTSAL

a- Sanatın Meşruiyeti ve Evrenselliği

Sanatın dinî açıdan meşruiyet sınırları nedir? Ve sanatın evrensel boyutu nasıldır?

b- Bediyyat ve İman

Bediyyat ile iman arasında nasıl bir ilişki vardır?

c- Göstergibilim ve Anlam

Tabiat okuryazarlığı ile göstergibilimin anlam bulma açısından ilişkisi nedir

d- Fenomenolojik Açıdan Sanat

Fenomenolojik açıdan kutsal ile sanat arasında nasıl bir ilişki kurulabilir.

e- Bir Arayüz Olarak Sanat

Varlık ve bilgiden inanca giden yolda sanat arayüz olarak düşünülebilir mi?

f- Sanatta Tezahür

Herhangi bir sanat eserinde kutsal nasıl gösterilebilir ve tezahürü nasıldır?

g- Sanatta İrade ve Benlik

Sanatta "irade" sıfatının fonksiyonu ve egonun yüklendiği anlam nedir?

h- Sanat Terminolojisi

Sanat terminolojisi, tevhid ekseninde yeniden nasıl tanımlanmalıdır?

i- Sanat ve Hayret

Hayret makamı ve felsefesinin sanat ile münasebeti nasıl kurulmalıdır?

2. SANAT VE TEMSİL

a- Soyutlama

Sanatta tevhid merkezli soyutlama nasıl yapılabilir?

b- Musıkî ve Temsil

Seslerin ve notaların gerek insan ve gerekse alet olarak icrasının tesirini ve temsil ettiği manayı nasıl anlamalıyız.

c- Geleneksel ve Görsel Sanatlarda Stilize ve Temsil

Başta hat, tezhip, ebru ve tüm geleneksel sanatlarda, resim ve benzeri plastik sanatlarda stilizasyon ve tevhid açısından temsil ettiği anlam nedir?

d- Drama ve Temsil

Sinema, tiyatro ve sahne sanatlarında inanç merkezli temsil nasıl mümkün olur ?

e- Mimari ve Temsil

Sanatın mimarideki etkisi ve temsil ettiği manalar nelerdir?

3. SANAT VE TA'LİM

a- Sanat ve Edebiyat

Edebiyat, şiir ve belagat; öğretim ve irşat süreçlerinde nasıl bir ifade sanatı olarak kullanılabilir? Bu unsurların eğitsel gücü nedir?

b- Eğitim ve Sanat

Eğitimde musıkî, ritim, renk ve ahengin bireyin öğrenme sürecine ve ruhsal gelişimine katkısı nedir?

c- Din Eğitiminde Sanat

Din eğitiminde sanatın ve estetiğın etki gücünü gösteren somut örnekler nelerdir?

d- Fen Bilimlerinde Sanat

Fen bilimleri alanında sanat ne tür yöntemlerle kullanılabilir? Sanat yoluyla bilimsel kavrayışa farklı bir yön kazandırılabilir mi?

e- Sosyal Bilimlerde Sanat

Sosyal bilimler alanında sanat hangi işlevleri üstlenebilir? Sanat, sosyal bilimleri nasıl

f- Sanat ve Şifa

Bedeni ve ruhu iyileştirmede sanat hangi yollarla kullanılabilir? Sanatın şifa potansiyeli nedir?

g- Sanat ve Tefekkür

Sanatı tefekkür etme yolu, yöntemi ve öğretisi var mıdır?

Sanat tefekkürü bireyin inanç dünyasına nasıl tesir etmeli?

4. SANAT VE HAYAT

a- Sanatta Djitalleşme

Hikâye, metafor ve analogiler gibi anlatım biçimleri inanç ilkeleri gözetilerek sanat diliyle dijital mecralara nasıl taşınmalıdır?

b- Tasarım ve İnovasyon

Sanatta inovasyon ve tasarım hangi sınırlar içinde mümkün olur? Gelenek ile yenilik nasıl dengelenebilir?

c- Sanat ve Moda

Sanat ile moda arasında nasıl bir etkileşim vardır? Moda, inanç temelli bir sanat alanı olarak değerlendirilebilir mi?

d- Pratik Hayatta Sanatın Gücü

Sanatta fikirden eyleme geçiş nasıl sağlanır? Ev, okul, cami, medrese ve alışveriş merkezi gibi yaşam alanlarında sanatın ne tür işlevleri vardır? Bu alanlarda sanatın dönüştürücü gücü nasıl kullanılabilir?

e-Sanatta Himaye ve Devamlılık

Sanat eserlerinin ve sanatkârın sürekliliği ve korunması nasıl sağlanabilir? Sanatın kurumsal ve toplumsal düzeyde himayesi nasıl mümkün olur?

1. AŞAMA

Çalıştay Protokol Konuşmaları

Ali Çelik

Rami Kütüphanesi Müdürü

Rami Kütüphanesi müdürü Sn. Ali Çelik: Kütüphanelerin artık yalnızca kitap deposu değil, bilginin paylaşıldığı ve kültürün üretildiği canlı mekânlar hâline gelmiştir.

Günümüzde sanat gayesini kaybetti, sanatçıların bu durum sebebiyle farklı yollara savrulma riskiyle karşı karşıya kaldığını görmekteyiz.

“Diliyorum ki bu çalıştay, sanatı modern kırılmaların ötesinde hakikatin dili olarak yeniden konumlandırırsın. Tevhid fikrini sadece bir inanç alanı değil, bir estetik, bir düşünme biçimi ve bir varlık tasarımı olarak yeniden hatırlatsın.”

Kütüphane “insanlığın ortak hatırası”dır “Bu sessizlik, evren konuştuğunda insanın susmasıdır. Biz bugün o büyük sessizliğin içinden hakikatin sesine kulak vermek üzere toplandık.”

Mehmet Arif Vural

Hattat, Çalıştay Koordinatörü

“Sanattan Tevhide” mottosunun doğuş sürecinde, sanat gönüllüsü dostlarla bir araya gelerek, **“Sanatı, inanan ve tevhid ehli insanlar olarak, inançla nasıl bütünleştiririz?”** sorusu etrafında uzman bir ekiple mütalaalar, istişareler ve tefekkürler yaptık.

Bu süreç neticesinde sanata gönül veren güzide bir toplulukla ve müstesna bir mekânda sanatı konuşmak Allah’a hamd için güzel bir vesiledir. Amacımız yalnızca bir organizasyon gerçekleştirmek değil aynı zamanda bu işin felsefesini, altyapısını, iç yüzünü inşa etmek ve anlamak üzere ilk adımları atmak için bir araya geldik. Bugün, burada Türkiye’de sanatın hemen hemen bütün alanlarından, sanat çevrelerince tanınmış, alanında isim yapmış sanata gönül veren bütün sanatkâr ve hocalarımızla bu çalışmalarını değerlendirdik. Sanat alanında yeni bir şeyler keşfetme isteği ve arayışları sonucunda “Sanattan Tevhide” çalıştayı başlatmış olduk.

Doç. Dr. Rasim Soyulu Ressam, Çalıştay Başkanı

Dan Kuspit'in Sanatın Sonu adlı eserine atıfla, sanatın büyüklüğü karşısında sebepler basit kalmıştır. Bunu **“Sebepler aciz, Müsebbep mucizdir.”** ifadesiyle sanatın hakiki kaynağına dikkat çekmiştir.

Sanatın iki kaynağı vardır:

1. İçimizdeki Kaynak: Ruhun manevi güzelliğinin ilim suretiyle sanata tezahür etmesi,
2. Dışımızdaki Kaynak (Tabiat): Sanat-ı hayaliye ile tabiata şakirtlik edilmesi ve tabiat kanunlarının sanata yansıtılmasıdır.

Sanatı üretmek kadar sanatı **“okuma”**, yani anlamlandırmakta önemlidir, muallimsiz bir kitap

manasız bir kâğıt parçası olacağı gibi, rehbersiz sanat da anlaşılabilir. Bununla ilgili göstergebilim, görsel okur-yazarlık, görsel metodoloji gibi ilimler vardır. Bütün sanatlar aslında islam sanatıdır. İnsanlığa faydası olan her türlü ilim ve sanat müslümanın yitik malıdır. Bunu bulabilmek adına bugün burada bir araya gelmiş bulunmaktayız. Hocalarımızla yapacağımız fikir alış-verişi belki bir çekirdek olup ileride daha güzel projelerin gerçekleşmesine vesile olacaktır.

Said Yüce İstanbul İlim ve Kültür Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı

En Büyük Sanatkâr Allah ve Eseri İnsan: Sanatlı fiillerle kâinatı yaratan ve gerçek sanatkâr olan kâinatın sahibini konuşmadan sanatı konuşmak eksik kalacaktır. İnsan Rahman'ın en mükerrem misafiri ve muhteşem bir sanat eseridir.

Maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti arasındaki fark anlamak için şöyle kıyas yapmak yeterlidir, beş kuruşluk bir demirin, üzerine işlenen sanat ve sanatkârın imzasıyla milyonluk bir antika değerine ulaşabilmektedir. İnsanın maddesi (toprak, et, kemik) değersiz görülebilir, ancak Allah'ın “ehadiyet sikkesini” ve sanatını taşımasıyla paha biçilemez bir antika sanat hâline gelir ve mahiyetinde bütün Esmâ-i Hüsnâ'nın nakışlarını gösteren bir kudret mucizesi halinde kainatın küçük bir nümunesi olur.

İnsanın üstünde tecelli eden bu nakış ve sanatlar ancak iman nurunun içine girmesiyle okunur. Ve kendisi de Allah'ın sanatı ve isimlerinin nakışları itibariyle kıymeti olduğunu anlar. İnkâr ise bir anda elektiriğin kapanmasıyla her şeyin karanlıkta kalması gibi insan ile Allah arasındaki bu münasebeti koparır. İnsanı sadece maddeden ibaret bir kıymete düşürür. Madde ise hayvani ve fani bir hayat olduğu için kıymeti hiç hükmündedir.

Sanatçılar Sanatlarını, Rabbimizin Verdiği Kabiliyetle İcra Edebiliyorlar: En büyük cehalet, kâinat sahibinin gönderdiği mektupları, yani varlıkları okuyamamaktır. Mümin sanatkârın vazifesi, sanatlı eşyadaki vahdaniyet imzalarını görüp göstermektir.

Hay isminin tecellisiyle gerçekleşen hayat, hiçbir yapay zekânın başaramayacağı ve hiçbir sanatkârın meydana getiremeyeceği bir vahdet mührü taşımaktadır. Aslında inansın inancının tüm branşlardaki tüm sanatçılar sanatlarını nasıl icra ediyorlar? Resim yapanlar, O'nun yarattıklarını resm ediyorlar. Soyut resim çizenler de enstrüman çalanlar da O'nun verdiği kabiliyetle ve yine O'nun verdiği duygularla yapabiliyorlar.

O'nun verdiği gözle onun eserleri üzerindeki mührünü okuyabilmek, O'nun verdiği kulakla ve sesle O'nun kainatının ilahi musikisini işitip-söyleyebilmek, O'nun verdiği akılla düşünüp, yarattığı ve nazargah-ı İlahi olan Kalp ile varlığını her daim hissedebilmek; san'attan tevhide ulaştıran en selametli ve kestirme bir yoldur zannederim.

Kainat Kitabını Seyir Ve Temaşa İle Okumak: İlahî kudretin kelimeleri olan kainatı seyir ve temaşaya, kainat kitabını mütalaaya müştak olmak, eserden müessire giden yolu sanat severlere göstermek elbetteki sizlerin vesileliği ile olabilecektir.

Zemin yüzünde yazılan, bahar sahifesinde teşhir edilen rahmet ve hikmetin mu'cizeli eserlerini, ağaçlar, çiçekler, nebatat ve hayvanattaki ilahî sanatın hârikalarını, tevhid sikkelerini okumaya meftun olmak, gördüğümüz ve idrak ettiğimiz ilahi sanatın ihtişamını başkalarına da göstermek ve o sanatın sahibini tanıyıp sevmelerine vesile olmak; yerin altındaki ve üstündeki her şeyden daha kıymetli ne şirin bir nimet değil midir?

Cenab-ı Rabbül Alemin bizlere; marifetullahın sonsuz ufuklarında aynel yakin, hakkalyakîn mertebesinde kanat açıp, nur-u imanla gezebilmeyi ve ilahî sanatın harikalıklarını iman gözüyle görüp o sadâyı semaviyi kalbin kulağıyla işitebilmeyi nasip eylesin.

Ahmet Özhan
Türk Tasavvuf Musikîsi ve Folklörünü
Araştırma ve Yaşatma Vakfı Başkanı

“Tevhitten sanata”: Sanattan Tevhide ismine bakıldığında, bütünden (tevhitten) parçaya (sanata) gitmenin, teferruattan bütüne gitmekten daha kolay ve doğru bir yol olabileğini düşünüyorum.

Cinuçen Tanrıkorur Anekdotu ve “Tespit”: Merhum Cinuçen Tanrıkorur’un notalarında “Besteleyen” yerine “Tespit Eden” ifadesini kullanmıştır, Tanrıkorur bize “Kalem benim elimde ama kol orada, bana yazdırdılar.” sözünü hatırlatmıştır. Bu yaklaşımın, tespit etmenin tevhide daha yakın bir ifade olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Daha ileri bir tevazu örneği olarak bazı eserlerde “Lâ edrî” (bilinmiyor/anonim) ibaresinin kullanılmıştır.

Sanatkâr Yoktur, Zanaatkâr Vardır: “Haddimi aşıyorsam özür dilerim ama sanatkâr yoktur, zanaatkâr vardır.” İnsanın Allah’ın ilminde var olanı algılayan ve hangi sanat dalında ise onun tezahürüne ayna olan bir zanaatkârdır. Her çizgide ve her noktada tecelli edeni bilerek bakıldığında sanatın gerçek anlamını kazanmıştır.

Gerçek yaratımın (Bedî) yalnızca Allah’a ait olduğunu, insanın ise Allah’ın ilminde var olanı algılayıp görünür hâle getiren bir zanaatkârdır. İnsanlara “sanatkâr” payesi vermenin tehlikeli olabileceğini ve şirke kapı aralayabilme ihtimali vardır. Gerçek yokluğu hissetmek ve yaşamakla sanatta tevhid ortaya çıkmaktadır.

Estetik ve Hukuk: “İlişkideki estetik, hukuktur.” insanın, hayvanın ve bitkinin hakkını vermenin en büyük estetiklerdir.

Nokta ve Elif: Her şeyin bir noktadan çıktığını, noktanın uzayıp Elif, kıvrılıp Vav olduğunu, tüm varlıkların tek bir hakikatin, yani noktanın (Allah’ın) tezahürüdür.

Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç
İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma
Merkezi Genel Direktörü

Esmâ-i Hüsna ve Tezahür: Yeryüzünde olup biten her şeyin Allah'ın isimlerinin (Esmâ) bir terkibi ve tezahürüdür ve sanatın da bu isimlerin, özellikle El-Bedî ve El-Musavvir isimlerinin bir yansımasıdır.

Maddi Sanat ve Manevi Sanat: Hattın malzemesi kâğıt ve kalemdir, ancak hattat “Ben o kimselerim ki onların tutan eli olurum.” hadisindeki sırra erdiğinde, zahirde insanın yazdığını fakat hakikatte arka planda yapan Allah'ın olduğunu bilir.

Katre ve Umman (ilham): Niyazi-i Mısri'nin gençliğinde şiirle ilgilenmezken, manevi bir açılışla, yani katrenin ummana salınmasıyla durdurulamaz şekilde şiir söylemeye başlamıştır. Sanat bir mevhibe-i ilahi, yani Allah vergisidir.

İrfan Türküleri ve “Bade”: Badeli âşıklar geleneğine değinen Kılıç, saz çalmayı bilmeyen bir kişinin rüyasında veya manevi bir hâl ile “bade” içtikten sonra “Al, çal.” emriyle sanat icra etmeye başlamıştır.

En Önemli Uyarı: Sanat Bir Perdedir: “Her ne şey ki âlemde zuhura geldi, perdelerden bir perdedir.” ifadesiyle, namaz, oruç veya sanatın, insanı manaya götürmediği takdirde sadece bir perde olarak kalacaktır. Sanatçının “Ben neymişim, ne güzel yaptım.” diyerek egosuna yenilmesinin nuranî bir perde ve gizli şirk olabilir. Sanatın, insan ile yar arasında bir duvar değil, şeffaf bir geçiş olması eastır.

Sessizliğin Sesi: Hz. Mevlâna yirmi beş bin beyit yazmasına rağmen kendisini “hamuş” (susan) olarak tanımlamıştır; “söz anlamayanadır.” ifadesiyle bazen susmanın ve az konuşmanın da bir sanat olduğunu bize göstermiştir.

2. AŞAMA

Müzakereci Oturumları

Müzakereci olarak katılım sağlayacak olan katılımcılara öncesinde hangi oturum ve başlık altında katkı sağlayacağı belirlenmiş ve o oturumun başlık ve konuları kendisine tebliğ edilmiştir. Çalıştay öncesinde herhangi bir yazılı bildiri ve doküman istenmemiştir. Her bir çalışma masası için bir başkan ve 10-11 müzakereci düşünülmüştür.

Dört ayrı salonda eş zamanlı olarak yapılan çalıştay aynı zamanda dinleyici olarak katılmak isteyenlere de fırsat verilmiştir. Oturumlar her bir salonda aralıklı iki tur halinde düzenlenmiştir. Her masa başkanı sırayla her bir katılımcıya her bir turda onar dakika süre vererek başlık tercihini müzakereciye bırakmıştır. Her bir Oturumun raportörleri tarafından müzakereler kayıt altına alınmıştır. Çalıştayın sonunda ise masa başkanlarının oturum bildirimlerini özetlediği ve dinleyici olarak katılanların da soru ve görüşlerinin alındığı bir son oturum yapılmış ve ardından da çalıştay başkanı tarafından oturum kapanışı yapılmıştır.

Sanattan TEVHİDE Çalıştay	Sanattan TEVHİDE Çalıştay	Sanattan TEVHİDE Çalıştay	Sanattan TEVHİDE Çalıştay
Sanat ve Kutsal Salon 172	Sanat ve Temsil Salon 173	Sanat ve Ta'lim Salon 176	Sanat ve Hayat Salon 171
Konular Sanatın Meşruyeti ve Evrenselliği - Bediyyat ve İman Göstergebilim ve Anlam - Fenomenolojik Açından Sanat Bir Arayüz Olarak Sanat - Sanatta Tezahür Sanat ve İrade - Sanat Terminolojisi - Sanat ve Hayret	Konular Soyutlama - Müzik ve Temsil Geleneksel ve Görsel Sanatlarda Stilizasyon ve Temsil Drama ve Temsil - Mimari ve Temsil	Konular Sanat ve Edebiyat - Eğitim ve Sanat - Din Eğitiminde Sanat - Fen Bilimlerinde Sanat - Sosyal Bilimlerde Sanat - Sanat ve Şifa - Sanat ve Tefekkür	Konular Sanatta Dijitalleşme - Tasarım ve İnovasyon - Sanat ve Moda - Pratik Hayatta Sanatın Gücü - Sanatta Himaye ve Devamlılık
Katılımcılar Dr. Ömer Faruk Dere (M. Başkanı) Raportör: Faruk Ateş Prof. Dr. Turan Koç - Prof. Dr. Muharrem Hafız Prof. Dr. Mustafa Genç - Doç. Dr. Rasim Soylu Dr. Muhammet Altıntaş - Öğr. Gör. Efdaluddin Kılıç İstanbulzade M. Kutsal - Recep Garip - Deniz Önal İbrahim Demirkan - Ender Doğan	Katılımcılar Dr. Bahri Güngördü (M. Başkanı) Raportör: Elif Berfin Karakaşoğlu - Prof. Dr. Yalçın Çetinkaya Prof. Dr. Fatih Özkafa - Prof. Dr. M. Said Kurşunoğlu Dr. Barışta Tanrıkorur - Mahmut Sami Kirazoğlu Hakan Alvan - Özata Ayan - Celalettin Çelik Emel Türkmen - Sadri Demirkol - İdris Şahin Mir Murat İrga	Katılımcılar Prof. Dr. Burhan Akpınar (M. Başkanı) - Raportör: Tarık Sağlam - Prof. Dr. Bayram Özer - Prof. Dr. Enbiya Yıldırım - Prof. Dr. Abdullah Emin Cimen - Prof. Dr. Osman Çakmak - Prof. Dr. Şevki Adem - Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Sami Karbaş - Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nuhoglu Dr. Öğr. Gör. Nesibe Yazgan Uslu - Taha Çağlaroğlu Yusuf Gürlek - Nazi Durmuşoğlu - Nermin Taylan Erkutlu	Katılımcılar Savaş Aktas (M. Başkanı) - Raportör: Prof. Dr. Levent Mercin - Dr. Öğr. Üye. - Erkan Çiçek Dr. Öğr. Üye. Savaş Sarıhan - Öğr. Gör. Numan Öztürk Öğr. Gör. Gökhan Maraslıoğlu - Dr. Murat Nezir Dr. Fatma Gülsüm Hekimoğlu - Muhammed Nur Anbarlı İsmail Hakkı Gurbetçi - Fatih Ömeroğlu - Burak Işıkoğlu
29 KASIM 2025 9.30 - 18.00 RAMİ KÜTÜPHANESİ D BLOK	29 KASIM 2025 9.30 - 18.00 RAMİ KÜTÜPHANESİ D BLOK	29 KASIM 2025 9.30 - 18.00 RAMİ KÜTÜPHANESİ D BLOK	29 KASIM 2025 9.30 - 18.00 RAMİ KÜTÜPHANESİ D BLOK
   	 	 	

1. OTURUM

SANAT VE KUTSAL

Konular

- Sanatın Meşruiyeti ve Evrenselliği
- Bediyyat ve İman
- Göstergibilim ve Anlam
- Fenomenolojik Açıdan Sanat
- Bir Arayüz Olarak Sanat
- Sanatta Tezahür
- Sanatta İrade ve Benlik
- Sanat Terminolojisi
- Sanat ve Hayret

Katılımcılar

- Dr. Ömer Faruk Dere (Masa Başkanı)
- Faruk Ateş (Raportör)
- Prof. Dr. Turan Koç
- Prof. Dr. Muharrem Hafız
- Doç. Dr. Rasim Soylu
- Dr. Muhammet Altıntaş
- Öğr. Gör. Efdaluddin Kılıç
- İstanbulzâde M. Kutsal
- Recep Garip
- Deniz Önal
- Mehmet Lütfi Şen
- Ender Doğan

Alanları

- Hattat - Ebruzen - Araştırmacı
- Din ve Sanat Felsefesi
- Din ve Sanat Felsefesi
- Resim ve Görsel Sanatlar
- Medeniyet ve Tarih Arş.
- İslam Sanatları Tarihi(Hattat)
- Müzehhib - Araştırmacı
- Şair - Yazar - Ressam
- Bilinçaltı Uzmanı - Sosyolog
- Küratör – Sanat Danışmanı
- Musikîşinas - Araştırmacı

Sanatın Meşruiyeti ve Evrenselliği

Tespitler

- Kutsallık yalnızca Allah'a aittir. Sanat kutsal olamaz ancak kutsala yöneldiği ve tevhid bilinciyle şekillendiği ölçüde değer kazanır.
- Sanat yalnızca bireysel bir ifade alanı değildir. Medeniyetin inşasında rol oynayan, insanın inancını, ruhunu ve bedenini besleyen evrensel bir imkân sunar.
- Sanatın meşruiyeti helal-haram eksenine indirgenmemelidir. Bağlam, niyet ve kullanım amacı belirleyicidir. Üzüm-şarap örneğinde olduğu gibi, bir şeyin niteliği kullanım bağlamıyla ilişkilidir.
- Figüratif sanat İslam açısından mutlak bir yasak değildir. Resim ve heykele dair sınırlayıcı tutumlar doğrudan Kur'an kaynaklı olmayıp tarihsel ve kültürel hassasiyetlerin zamanla katılmasıyla oluşmuştur. Non-figüratif sanat ise tefekkür yönüyle güçlü bir zemin sunar.
- Tevhid evrenseldir ancak ifade biçimleri kültür-lerelere göre değişebilir. Sanat önce yerel olmayı başardığında evrensel bir karşılık bulur.
- Hristiyan ve Müslüman sanatı öz itibarıyla farklı bir olgu ortaya koymaz. Fark, dünya görüşü ve anlam çerçevesinden kaynaklanır. Tevhid ile bağı zayıflamış bir üretim İslam sanatı olarak adlandırılmaz.
- Sanatın bütün insanlığa hitap eden bir yönü bulunur. Gerçek, özgün ve daha önce üretilmemiş bir eser ortaya konulduğunda bu evrensel bir karşılık bulur.
- Hayatın bizzat kendisi bir sanat niteliği taşır. Fitrat, denge, cemal ve kemal kavramları tüm insanlık için geçerli evrensel ilkelerdir.
- Sanatsal üretim, fitrî ve evrensel ilkelerle uyumlu olduğunda anlam kazanır. Sanat üretemeyen toplumlar, sanat üreten toplumlar tarafından belirlenir.
- Sanatın meşruiyeti geçici şöhretle değil, Allah'ın huzurunda kabul görme ölçüsüyle değerlendirilmelidir. Sanatçının beslendiği temel kaynak insanın özündeki değerlerdir.

Öneriler

- Sanatın kutsal değil, kutsala yönelik bir alan olduğu bilinci korunmalı, tevhid merkezli bir sanat tasavvuru esas alınmalıdır.
- Sanatın meşruiyeti helal-haram ikiliğine indirgenmemeli, niyet, bağlam ve kullanım amacı temel ölçütler olarak ele alınmalıdır.
- Figüratif ve non-figüratif sanat tartışmaları mutlak yasaklar üzerinden değil, tarihsel, kültürel ve tefekküre imkân tanıyan bir çerçevede değerlendirilmelidir.
- Sanatın evrenselliği yerel kimlikten bağımsız düşünülmemeli, sahici evrenselliğin yerelden beslenen özgün üretimlerle mümkün olduğu kabul edilmelidir.
- Sanatın çağdaşlığı, geleneği reddetmekte değil, geleneği içselleştirerek dönüştürmekte aranmalıdır.
- Sanat üretiminde fitrat, denge, cemal ve kemal kavramları temel referanslar olarak yeniden merkeze alınmalıdır.
- Sanatın yalnızca belirli bir inanç grubuna değil, bütün insanlığa hitap eden evrensel bir anlam dili sunduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

“Hristiyan ve Müslüman sanatı öz itibarıyla farklı bir olgu ortaya koymaz. Fark, dünya görüşü ve anlam çerçevesinden kaynaklanır. Tevhid ile bağı zayıflamış bir üretim İslam sanatı olarak adlandırılmaz.”

Bediyyat ve İman

Tespitler

- Kur’ân’da geçen “muhsin” ve “ihsan” kavramları çerçevesinde, güzeli güzel şekilde ortaya koymak imanla doğrudan ilişkilidir.
- Estetik anlayışı Hz. Peygamber’e kadar uzanır. Mimar Sinan’ın estetik yaklaşımı “nebevî estetik” kavramı çerçevesinde önemli bir örnek teşkil eder.
- Sanat, iman hakikatlerinin estetik bir dil ile ifade edilmesine imkân verir. Mümin sanatçının tevhid merkezli bir anlam dünyası ortaya koyması beklenir.
- Bediyyat, estetik yerine kullanılan köklü bir İslamî kavramdır. Sanat, İslam dünyasında Yaradan’ı ifade etme biçimi olarak ele alınır.
- İslam düşüncesinde anlam, iman ve vahiy temelli bir zeminde ele alınır. Bu bağlamda Esrârü’l-belâgat gibi eserlerin yeni kuşaklara aktarılması önemlidir.
- Vahiy bir sanat olarak değerlendirilebilir. Sanat, tefekkürle bakıldığında Allah’ı hatırlatan kıymetli bir tecrübe alanı sunar.
- Âdem–Havva, Yusuf–Züleyha, Davud ve Süleyman kıssaları sanatçıya ilham veren temel anlatılardır. Hz. Musa kıssası ise roman, hikâye ve sinema gibi formlar için güçlü çağrışımlar barındırır. Yâsîn Suresi’ndeki “şehrin öbür ucundan koşarak gelen adam” ifadesi güçlü bir sanatsal imgedir.
- İslam miras yoluyla değil, her defasında yeniden idrak edilmelidir; kul olmak bilinç gerektirir. Sanat inanmayı zorunlu kılmaz ancak kulluk bilincini besleyebilir.
- Hira Mağarası’nın kök anlamı hayret ile ilişkilidir; hayret, iman ve marifet sürecinin merkezinde yer alır. Sanat, imanî idrak ve hayreti derinleştiren bir tecrübe sunar.
- Kemal–Cemal–Celâl üçlüsü, varlığın ve sanatın anlaşılmasında temel epistemik kavramlardır; bilgi tek başına kalıcı değildir, ancak duygu katmanına temas ettiğinde insanın özüne yerleşir.

Öneriler

- Sanat–iman ilişkisi, muhsin ve ihsan kavramları çerçevesinde yeniden ele alınmalı ve sanat eğitimine ve sanat söylemine dâhil edilmelidir.
- Estetik anlayışının nebevî bir mirasa dayandığı dikkate alınmalı, bu miras çağdaş sanat ve estetik tartışmalarına yeniden taşınmalıdır.
- Sanatın, iman hakikatlerini estetik bir dil aracılığıyla ifade eden güçlü bir tecrübe olduğu kabul edilmeli ve mü’min sanatçının tevhid merkezli bir anlam dünyası inşa etmesi teşvik edilmelidir.
- Bediyyat kavramı estetik tartışmalarında merkeze alınmalı ve İslam estetik geleneğinin kendi kavramlarıyla düşünülmesi sağlanmalıdır.
- Anlamın iman ve vahiy temelli zemini sanat ve estetik okumalarına yansıtılmalıdır.
- Sanatın inanmayı zorlamadan kulluk bilincini besleyebileceği dikkate alınmalıdır.
- Estetik, salt duyuşsal bir haz alanı olarak değil; hiss-i selimle ortaya çıkan, idrakle bütünleşmiş bir tecrübe olarak ele alınmalıdır.

“Bediyyat, estetik yerine kullanılan köklü bir İslamî kavramdır. Sanat, İslam dünyasında Yaradan’ı ifade etme biçimi olarak ele alınır.”

Göstergebilim ve Anlam

Tespitler

- Sanat, doğrudan ifade yerine ima, işaret ve semboller yoluyla anlam kurar. Eserin ritmi, dili ve yapısı mesaj taşıyan göstergeler olarak işlev görür.
- Her kelime ve varlık unsuru çok boyutlu anlam alanlarına sahiptir. Bu nedenle gösteren-gösterilen ayrımı gözetilmelidir.
- Anlam düz, yan ve derin mertebelerde okunmalıdır. Sanat eseri bu çok katmanlı okuma imkanını verir.
- “Semiyotik” terimi Türkçede göstergebilim olarak karşılır. Buna karşılık son dönemde türetilen bazı kavramlar (ör. izlek) kavramsal karmaşaya yol açabilmektedir.
- Göstergebilim Yeni Platonculuk adı altında Avrupa menşeliymiş gibi sunulsa da kökenleri modern Batı düşüncesinden ziyade İslam düşüncesine dayanır. Cafer-i Sâdık’ın her şeyin üç anlam düzeyi bulunduğuna dair yaklaşımı bu durumun temel dayanaklarından biridir.
- Âyet kavramı başlı başına bir göstergedir. Alâmet, delâlet, iş’âr, mânâ-i harfî ve îmâ gibi kavramlar İslam düşüncesinde gösterge teorisinin temel unsurlarıdır.
- Sembolik, ikonik ve belirtisel göstergelerin sanatta doğrudan karşılıkları bulunmaktadır.

Öneriler

- Sanatın anlam kurma biçiminin doğrudan ifade yerine ima, işaret ve semboller üzerinden işlediği konusu sanat okumasının merkezine alınmalıdır.
- Anlamın çok katmanlı okuma imkânını sunduğu dikkate alınarak gösterenden gösterilene geçerek tecrübe, idrak ve bütünlük gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmalıdır.
- Göstergebilim alanında kullanılan kavramların Türkçede karşılık bulma süreci gözden geçirilmelidir.
- Göstergebilimin yalnızca modern Batı düşüncesine ait bir alan olduğu algısına karşı, İslam düşüncesindeki köklü gösterge ve anlam geleneği görünür kılınmalıdır.
- İslam düşüncesindeki âyet, alâmet, delâlet, iş’ân, mânâ-i harfî ve îmâ gibi kavramlar, yerli bir gösterge teorisinin temel unsurları olarak sanat ve estetik okumalarına dâhil edilmelidir.
- Sembolik, ikonik, görsel ve anlamsal okuryazarlık geliştirilmesi teşvik edilmelidir.

“Âyet kavramı başlı başına bir göstergedir. Alâmet, delâlet, iş’âr, mânâ-i harfî ve îmâ gibi kavramlar İslam düşüncesinde gösterge teorisinin temel unsurlarıdır.”

Fenomenolojik Açıdan Sanat

Tespitler

- İdrak “yetişme” anlamına gelir. Algı ise duyu organlarının alışına bağlı olarak şekillenir. Bu bağlamda estetik, hiss-i selim yoluyla algılanan bir duyum alanıdır.
- İnsan; beden, içgüdü ve duygulardan oluşan katmanlı bir varlıktır. Varlıklarla kurduğu derinlikli ilişkiyi sanat yoluyla inşa edebilir.
- Epokhe kavramı gereği, kutsal sanatta bireysel ve dünyevi unsurlar paranteze alınmalıdır. Gerçek sanat tecrübesi ancak bu arınma süreci sonucunda mümkün olur.
- Non-figüratif sanat izleyiciyi yorum yapmaya zorlar. Görselin arkasındaki manayı kavramaya yönelten bu durum, olumlu ve derinleştirici bir tecrübe sunar.
- Çoğu insan hayatını bilinçle değil zihinle sürdürür. Duymak anlamaktan önce gelir. Dert ve ızdırıp gibi haller, insanı sanata yönelten güçlü bir motivasyondur.
- Soyutlama, hayal gücü ve sezgi, sanatın oluşmasında vazgeçilmez unsurlardır.

Öneriler

- Estetik, duysal hazdan ibaret değil; hiss-i selimle işleyen derin bir idrak alanı olarak ele alınmalıdır.
- İnsan, katmanlı bir varlık olarak ele alınmalı; sanatın özellikle duyu katmanına temas ettiği unutulmamalıdır.
- Kavram ve imgelerin bu derin varlık katmanından doğduğu anlayışı güçlendirilmelidir.
- Non-figüratif sanatın izleyiciyi yorum yapmaya ve anlam arayışına sevk eden yapısı desteklenmelidir.
- Görünenin ardındaki mânâyâ yönelten sanatsal süreçlerin derinleştirici niteliği vurgulanmalıdır.
- Sanatın, anlamadan önce duyma üzerinden işleyen bir tecrübe sunduğu kabul edilmelidir.
- Soyutlama, hayal gücü ve sezgi sanatın vazgeçilmez unsurları olarak korunmalıdır.
- Sanatın yalnızca rasyonel değil, sezgisel, hayal gücü ve tecrübî boyutlarıyla anlaşılması gerektiği benimsenmelidir.

“Non-figüratif sanat izleyiciyi yorum yapmaya zorlar. Görselin arkasındaki manayı kavramaya yönelten bu durum, olumlu ve derinleştirici bir tecrübe sunar.”

Bir Arayüz Olarak Sanat

Tespitler

- Sanat, insan ile hakikat arasında bir temas alanı oluşturur; insanın iç dünyası ile dış dünya, akıl ile hissiyat, bilgi ile sezgi arasında geçiş ve bağ kurma imkanı sunar.
- Sanat, ilahi olanla insan arasında bir ifade ve aracılık alanı oluşturur. Kutsal olanı doğrudan açıklamaktan ziyade görünür ve hissedilir kılan bir temas zemini sunar.
- İnsan, bir ayna gibi ne ölçüde arınmışsa hakikati o ölçüde yansıtabilir. Sanat da bu yansıtmayı mümkün kılan işlevsel bir araçtır.
- Bireyin kendilik bilincine ulaşmasında sanat aracılık eder.
- Ses, insan ile mana arasında doğrudan bir aktarım imkânı verir. Bu yönüyle musiki, anlatmaktan ziyade insanı hayret haline taşıyan bir arayüzdür.
- Musiki, tefekkürün duyulur hale gelişidir. Akıldan önce duymaya dayalı bir tecrübe sunar ve taksimlerde ortaya çıkan ruh hali hem icracıyı hem de dinleyiciyi aşkın bir tecrübeye taşır.

Öneriler

- Sanat, doğrudan bilgi aktaran bir araç değil; insan ile hakikat arasında bir arayüz olarak görülmelidir.
- Sanatın ilahî olanı açıklayıp anlamı hazır sunması yerine kişi ile anlam arasında temas sağlayan bir tecrübe alanı olduğu kabul edilmelidir.
- Sanatın, insanın içsel arınma düzeyi ölçüsünde hakikati yansıtan bir ayna olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır.
- Sanatın yalnızca estetik değil, varoluşsal bir işlev taşıdığı kabul edilmelidir.
- Sesin, insan ile mana arasında aracsız bir temas imkânı sunduğu kabul edilmelidir.
- Musikinin anlatmaktan çok hayrete sevk eden bir arayüz olduğu bilinci korunmalıdır.

“Sanat, ilahi olanla insan arasında bir ifade ve aracılık alanı oluşturur. Kutsal olanı doğrudan açıklamaktan ziyade görünür ve hissedilir kılan bir temas zemini sunar.”

Sanatta Tezahür

Tespitler

- Kemal, cemal ve celâl kavramları sanatta birlikte idrak edilmelidir. Varlık başlı başına bir kemal taşır, cemal erken safhalarda, celâl ise ilerleyen aşamalarda tezahür eder.
- İlahi hakikatler ve tevhid ilkesi, sanatsal biçimler aracılığıyla farklı ifade formlarında görünür hale gelir. Kutsal olan sanat yoluyla açığa çıkar.
- Âyet, bir alamet ve delalet unsuru olarak varlıkta tezahür eden temel bir göstergedir.
- Tevhid ve hakikate taşıma bilincinin olmadığı sanatsal üretimler gerçek sanat olarak değerlendirilemez.
- Allah güzeldir ve güzeli sever. Bu anlayış sanatta doğru yorumlanmalıdır, güzellik ve çirkinlik algısı ise bağlama göre değişebilir.
- Kur’ân kıssaları, insanlık tarihini ve sanatsal tahayyülü besleyen temel tezahür alanlarıdır.
- Allah cemal ve kemal sahibidir. Bu gerçek, sanat eserleriyle görülmek ve gösterilmek istenir.
- Sanat eseri, daha önce karşılaşılmamış bir tecrübeyle insanın kendi içinde tezahür etmelidir.
- Müzik, hayreti duyulur hale getirme çabasıdır.
- Sanatçının eserinde kendi varlığını değil, hakikat tecellisini göstermeye çalışması esastır.

Öneriler

- Sanatta kemal, cemal ve celâl boyutları birlikte ele alınmalıdır.
- Sanat, yalnızca estetik haz değil; yücelik ve derinlik içeren bütüncül bir tezahür olarak görülmelidir.
- Her sahici sanat eserinde tevhid bilincinin izi aranmalıdır.
- Sanatın değeri, duygu ve düşüncüyü ne ölçüde hakikatle buluşturduyuyla değerlendirilmelidir.
- Sanatçı, eserinde kendi benliğini değil hakikat tezahürünü öne çıkarmalıdır.
- Vahdet şuurunun sanatta kaybolmaması temel ilke olarak gözetilmelidir.
- Müzik hayreti duyulur hâle getiren özel bir sanat alanı olduğu kabul edilmelidir.
- İcracının kendinden geçme hâlinin ego değil, tecelli olduğu anlaşılmalıdır.
- Dinleyici ve seyircinin, sanatsal tecelliye tanıklık eden bir özne olduğu vurgulanmalıdır.
- Tevhid ilkesini yansıtan eserlerin sahici sanat olduğu kabul edilmelidir.

“İlahi hakikatler ve tevhid ilkesi, sanatsal biçimler aracılığıyla farklı ifade formlarında görünür hale gelir. Kutsal olan sanat yoluyla açığa çıkar.”

Sanatta İrade Ve Benlik

Tespitler

- Sanat bilinçli ve iradi bir yönelişin sonucu olarak ortaya çıkar.
- İrade üzerinden inşa edilen medeniyet bilinci, modern dünyada amaçsızlığın yüceltilmesine yönelik anlayış sebebiyle zayıflamaktadır.
- Yaratıcının tam anlamıyla kavranamayacağı gerçeğinden hareketle, insan benliğindeki sınırlı sanatkarlık özelliği yaratıcıyı sıfatlarıyla tanımak için bir nümune olarak verilmiştir.
- Sanatta niyet hem meşruiyeti hem de eserin taşıdığı ruhu belirleyen temel ölçüttür.
- Müslüman bir sanatçı sanatı “yapan” değil “yaptırılan” bilinciyle ele almalıdır; geçmişte “İâ edrî” anlayışıyla imzadan kaçınılması bu tevazu bilinciyle ilişkilidir.
- Sanatçı egosunun yükselmesi sanatın ruhunu zedeler ve eserin uzun vadede kalıcı olmasını engeller.
- “Yapan ben değilim, Allah yaptırıyor” söylemi dengeli ve bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır.
- İrade yalnızca bir seçim değil, derin bir arayış sürecidir ve insana verilmiş büyük bir kıymettir.
- İrade, insanın en derin arayış ve buluş hali ile fitratın kodudur. Ancak fitrata uygun olan sanat gerçek sanat olabilir.
- Eril-dişil enerji dengesinin bozulması sanatın ilham, zarafet ve letafet boyutunu zayıflatır. Sanat ancak ruh, akıl ve duygu dengesi kurlararak ortaya çıkabilir.

Öneriler

- Sanatçının üretimden önce varlık tasavvurunu öğrenmesi ve içselleştirmesi esas alınmalıdır.
- Niyetin, sanatın meşruiyetini ve ruhunu belirleyen temel ölçüt olduğu kabul edilmelidir.
- İnsan benliğinde var olan sanatsal özelliklerin yaratıcıyı tanımak için verildiği şuuru verilmelidir.
- Sanatçı egosunun sanatı zedelediği kabul edilmeli; tevazu temel ilke olarak korunmalıdır.
- İrade, bilinç ve fitrat uyumu sağlandığında sanatın gerçek hâle geldiği kabul edilmelidir.
- Eril-dişil dengenin bozulmasının sanatta ilham ve zarafeti zayıflattığı dikkate alınmalıdır.

“Yaratıcının tam anlamıyla kavranamayacağı gerçeğinden hareketle, insan benliğindeki sınırlı sanatkarlık özelliği yaratıcıyı sıfatlarıyla tanımak için bir nümune olarak verilmiştir.”

Sanat Terminolojisi

Tespitler

- Kutsal ve mübarek kavramları ile İngilizcedeki holy ve sacred karşılıkları arasındaki anlam farkları göz önünde bulundurulmalı. Bu ayrımların sanat terminolojisindeki sonuçları dikkate alınmalıdır.
- Vecd kavramının “bulmak” anlamı üzerinden açıklanmasıyla birlikte telakki, idrak, estetik ve zevk-i selim gibi kavramlar sanat bağlamında doğru biçimde konumlandırılmalıdır.
- Dinî sanat, kutsal sanat, bediyyat ve estetik gibi kavramlar yerli yerine oturtulmalıdır. Özellikle “kutsal sanat” kavramı teorik olarak açık ve tutarlı biçimde tanımlanmalıdır.
- Epokhe, gösteren ve gösterilen gibi kavramlar sanat alanında açıklayıcı araçlar olarak kullanılmalıdır.
- Yeni kavram üretme eğilimi her zaman düşünsel netlik sağlamaz; aksine kavramsal karmaşaya yol açabilir.
- Sadece tercümeyle dayalı bir bilim ve sanat dili oluşturmanın sınırları bulunmaktadır.
- “Geleneksel sanatlar” ve “Türk-İslam sanatları” gibi kavramlar sorgulanmalıdır. Bu kavramların ideolojik bir arka planla ortaya çıktığı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sanat alanındaki kavramlar sadece estetik değil, tarihsel ve ideolojik bağlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.
- Non-figurative ve figurative sanat ayrımları bağlama göre anlam kazanır.
- Sanatların dini yoktur, ancak müslümanın yaptığı sanattan söz edilebilir. Sanat ile kulluk aynı alan değildir ve bu kavramsal ayrım açık biçimde yapılmalıdır.
- Osmanlı estetiği, makamlar sistemi, İstanbul ağzı ve klasik icra üsluplarının korunması yalnızca nostaljik değil, terminolojik ve estetik süreklilik açısından da gereklidir.

Öneriler

- Sanat terminolojisi, tercümeyle dayalı ve gelişigüzel çoğaltılmamalıdır. Tarihsel ve düşünsel zemini olan kavramlarla inşa edilmelidir.
- Kutsallığın sanatın kendisine değil, niyet ve yöneliş boyutuna temas ettiği esas alınmalıdır.
- Vecd, telakki, idrak, zevk-i selim ve bediyyat gibi kavramlar, İslam düşüncesindeki kök anlamlarıyla ele alınmalıdır.
- Bediyyatın, estetikten daha kuşatıcı bir anlam alanına sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Dinî sanat, kutsal sanat ve müslüman sanatı gibi kavramların sınırları netleştirilmelidir.
- “Geleneksel sanatlar” ve “Türk-İslam sanatları” gibi ayrımların tarihsel ve ideolojik arka planı sorgulanmalıdır.
- Geleneğin, donmuş değil dönüşerek yaşayan bir omurga olduğu kabul edilmelidir.

“Dinî sanat, kutsal sanat, bediyyat ve estetik gibi kavramlar yerli yerine oturtulmalıdır. Özellikle “kutsal sanat” kavramı teorik olarak açık ve tutarlı biçimde tanımlanmalıdır.”

Sanat ve Hayret

Tespitler

- Bilgi ve sanatın başlangıcı olan hayret, insanın idrak sınırında ortaya çıkar ve bilginin nihai durağı olarak değerlendirilir.
- Hayret gaflet değil, insanın bilmediğini fark etmesidir ve tasavvufta marifetin nihayeti olarak tanımlanır.
- Sanat, insanı varlık karşısında yeniden hayrete sevk eden, sıradan algının dışına çıkaran ve tefekküre kapı aralayan bir alan sunar.
- Sanat yalnızca güzel ve nadir olanla değil, düşündürme gücüyle de değerlendirilmelidir.
- Muhteşem ve olağanüstü gibi kavramlar aşkın bir hali ve hayreti ifade eder. “Sübhânallah” ifadesi bir hayret zikri ve marifet duası niteliği taşır.
- Resûlullah’ın “Rabbim, benim hayretimi artır.” duası, hayretin iman, marifet ve sanat tecrübesinde merkezi bir yer tuttuğunu gösterir.

Öneriler

- Hayretin, bilginin ve sanatın başlangıcı ve nihai ufku olduğu bilinci güçlendirilmelidir.
- Sanatın temel işlevlerinden birinin, insanı varlık karşısında yeniden hayrete sevk etmek olduğu benimsenmelidir.
- Göstergelerin çok katmanlı yapısının, hayret ve tefekkürü derinleştirdiği kabul edilmelidir.
- Sanatın değeri, yalnızca güzellik ve ustalıkla değil, düşündürme gücüyle de ölçülmelidir.
- Hayretin, tasavvufta marifetin nihai ufku olduğu anlayışıyla sanat ilişkisi kurulmalıdır.
- Sanatın, insanı hayrete çağırان ve idraki olgunlaştıran bir yolculuk olduğu kabul edilmelidir.

“Sanat, insanı varlık karşısında yeniden hayrete sevk eden, sıradan algının dışına çıkaran ve tefekküre kapı aralayan bir alan sunar.”

Dr. Ömer Faruk Dere (Masa Başkanı – Genel Değerlendirme)

Dr. Ömer Faruk Dere, “Sanat ve Kutsal” oturumunun sanatın mahiyeti, kutsallıkla ilişkisi, estetik algı, tevhid bilinci, göstergebilim, gelenek–modernlik dengesi, irade, fıtrat ve sanatçının ontolojik konumu gibi çok katmanlı başlıkların derinlikli biçimde ele alındığı bir toplantı olduğunu ifade etmiştir.

Sanatın yalnızca teknik bir üretim olmadığı; insanın varoluşsal arayışı, ruhî tecrübesi ve hakikate yönelişiyle doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Sanatın anlam boyutunun çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir.

Tevhid inancının hayatının her alanını tanzim eden müslüman sanatçı için, bu katmanların başında kutsalın geldiği belirtilmiştir. Sanatın “imge–tasar–izlem” ya da “tahayyül–tatbik–temaşa” sürecinden geçtiği kabul edildiğinde, müslüman sanatçının bu sürecin tüm aşamalarında tevhidî bir motivasyonla hareket ettiğinin günümüze ulaşan eserler üzerinden okunabildiği ifade edilmiştir.

İslam sanatlarında kutsalın tezahürünü ve sanatçının kutsal karşısında yaşadığı huşû ve teslimiyetin esere yansımalarını anlayabilmek için Avrupa merkezli sanat anlayışının ötesine geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sanatsal görüşün dış etkenler sebebiyle her geçen gün buğulaştığı günümüzde, “tevhid yüzlü” sanatların anlam boyutunun yeniden okunabilmesinin ancak bakış açılarının yeniden kalibre edilmesiyle mümkün olacağı ifade edilmiştir.

Sanatın, insanın hakikati arayışında varlıkla kurduğu ilişkinin imanî, estetik, duyusal ve manevi boyutlarda tezahür eden bir tecrübe olduğu belirtilmiştir. Konuşmacıların tüm katkılarının, sanatın medeniyet kurucu niteliğinin yeniden hatırlanması gerektiğine işaret ettiği ifade edilerek değerlendirme tamamlanmıştır.

Çalıştayda Ortaya Çıkan Temel Tespitler

Çalıştay süresince yapılan değerlendirmelerde, sanatın toplum ve medeniyet üzerinde belirleyici bir güç olduğu vurgulanmıştır. Sanat üretemeyen toplumların, başkaları tarafından üretilen sanat anlayışlarıyla şekillendiği ifade edilmiştir. Sanattan Tevhid Sanat Çalıştayı, sanatın yalnızca estetik bir faaliyet olmadığını; aynı zamanda iman, tefekkür, irade, bilinç, varlık idrakî, tevhid bilinci, fıtrat, duygu, yerel kültür ile gelenek evrensellik dengesi gibi çok katmanlı bir zeminde yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu çerçevede sanatın, insanı, toplumu ve medeniyeti şekillendiren temel bir varoluş alanı

olduğu ifade edilmiştir. Çalıştay boyunca dile getirilen görüşler doğrultusunda: Teorik üretimin artırılması gerektiği, geleneksel sanatların günümüz bağlamında yeniden yorumlanmasının önem taşıdığı, genç kuşaklara güçlü bir estetik ve sanat bilinci kazandırılması gerektiği, geleneksel icra üsluplarının korunmasının zaruri olduğu, tevhid ve anlam merkezli bir sanat anlayışının güçlendirilmesi gerektiği hususları öne çıkmıştır.

2. OTURUM

SANAT VE TEMSİL

Konular

- Soyutlama
- Musiki ve Temsil
- Geleneksel ve Görsel Sanatlarda Stilize ve Temsil
- Drama ve Temsil
- Mimari ve Temsil

Katılımcılar

- Dr. Bahri Güngördü (Masa Başkanı)
- Elif Berfin Karakaşoğlu, (Raportör)
- Medine Okur
- Prof. Dr. Yalçın Çetinkaya
- Prof. Dr. Fatih Özkafa
- Prof. Dr. M. Said Kurşunoğlu
- Dr. Öğr. Üyesi Said Tuğcu
- Dr. Barihüda Tanrıkorur
- Mahmut Sami Kirazoğlu
- Hakan Alvan
- Celaleddin Çelik
- Emel Türkmen
- Sadri Demirkol

Alanları

- İTTMT Sanat Yönetmeni
- Müzikolog
- İslam Sanatları Tarihi(Hattat)
- Felsefe
- Sinema - Televizyon
- Sanat Tarihi
- Yüksek Mimar - Araştırmacı
- Neyzen - Bestekâr
- Mimar – Musikîşinas
- Müzehhibe - Araştırmacı
- Yüksek Mimar - Sanat Tarihi

Sanat Terminolojisi

Tespitler

- Sanatçı önce kendisine “Ben neyi temsil ediyorum ve bu temsilin gereklerine uygun muyum?” sorusunu sormalıdır.
- Sanat, insanı hakikate yaklaştıran güçlü bir temsil alanıdır.
- Müzik de mimari gibi bir aidiyet ve temsil meselesidir.
- Müzik hem en yüksek ilimler arasında yer alır hem de insanın manevi ve estetik gelişimine hizmet eder. Bu anlayışı sistematik hale getiren isimlerden biri Fârâbî’dir.
- Yer ve gök arasındaki her ses, zikir olarak kozmik bir ses düzeni halinde ilahi bir işarettir.
- Ses bir frekanstır. İnsanın yaratılışı ve varoluşu bu frekanslarla irtibatlıdır.
- Müzik, “Kün” (Ol) emriyle başlayan varoluş süreciyle bağlantılı bir hikmet alanıdır.
- Kur’an’ın musikiyle okunması, başka türlü fark edilemeyecek anlam kapılarını açar.
- Zikir, Allah’ın birliğini sürekli hatırlatarak bilinçli bir yaşamı mümkün kılar.
- Ezan, herhangi bir enstrüman kullanılmadan insan sesiyle icra edilen en saf ve insani müzik biçimidir.
- Kur’an farklı üsluplarla okunabilir. Ancak İstanbul ağzı vakar ve sükûnet bakımından daha güçlü bir temsil sunar.
- Türk musiki doğadaki harmonik seslerden ve perdelerden oluşur. Zengin ve estetik bir bütünlük sunar.
- Hanefî literatüründe, nefsi tahrik eden müzik caiz görülmezken, nefsi disipline eden müzik meşru kabul edilir.
- Ayin musiki sembolik anlamlar taşıyan temel unsurlardan biridir. Türk musikisinde hareketler için özel olarak bestelenmiş tek formdur.
- Kudümün ilk vuruşu Allah’ın “Ol” emrine işaret eder.
- Ney, İnsan-ı Kâmil’i ve İsrail’in Sûr’unu sembolize eder.
- Ayinin selamları İlm’el-Yakîn, Ayn’el-Yakîn ve Hakk’el-Yakîn mertebelerini temsil eder.
- Müzik ile mimarlık, biri soyut diğeri somut olarak aynı varoluş dilinde buluşur ve birçok hususta uyum içindedir.

Öneriler

- Müzik icrası ve üretimi, estetik kaygıdan önce temsil bilinci üzerine kurulmalıdır.
- Müzik yalnızca duyguyla değil hikmet ve ahlak ile ilişkisi gözetilerek ele alınmalı
- Kur’an kıraati, ezan ve zikir gibi formlar, müzikte ölçü ve temsil bakımından temel referans alanları olarak korunmalıdır.
- Müziğin kozmik düzen, ses-frekans ilişkisi ve varoluş bilinciyle bağı göz ardı edilmemelidir.
- Geleneksel formlar, özellikle Mevlevî Âyin-i Şerîfi, sembolik ve manevî bütünlüğü korunarak yaşatılmalıdır.
- Müzik, mimari ve diğer sanat dallarıyla birlikte düşünülerek bir temsil dili inşa edilmelidir.

“Yer ve gök arasındaki her ses, zikir olarak kozmik bir ses düzeni halinde ilahi bir işarettir.”

Soyutlama

Tespitler

- Sanatta değer, eserin kim tarafından üretildiğinden ziyade onu üreten kişinin niyeti, niteliği ve hakikatle kurduğu ilişkiye bağlıdır.
- Sanatçı kavramı, sanatı yanlış anlamaya yol açacak şekilde kutsallaştırılmamalıdır.
- Farklı testilerin içindeki suyun aynı olması gibi, biçimlerin değişkenliği hakikatin ortak olmasına engel teşkil etmez.
- Sanat başlı başına bir amaç değil, hakikate açılan bir vesiledir.
- Sanat, hakikati örtmek yerine onu açığa çıkaran bir işlev üstlenmelidir.
- Platon'un sanatı taklit olarak ele alan yaklaşımına karşılık, İslam medeniyetinde sanat bir hakikat arayışıdır.
- Sanatın ne olduğundan çok ne olmadığı üzerinden düşünülmesi daha kuşatıcı bir anlayış sunar.
- Batı sanatındaki anı dondurma ve muhafaza etme anlayışına karşılık, İslam sanatı varoluşun akışına katılmayı esas alır.
- Varlık suret-siret ilişkisi üzerinden anlaşılır. Siretle muhatap olduğunda suret de dönüşür.
- Stilizasyon taklit yerine hakikati sembollerle ifade eder. Motifler manevi anlam katmanları taşır.
- Suretler sınırlı, manalar ise sonsuzdur. Sanat bu sonsuz anlam alanına açılan bir kapıdır.
- Sanat eserlerinin "manayı harfî" ile okunması, varlığın (örneğin bir elmanın) kendisine değil, işaret ettiği hakikat olan yaratıcıya yönelmeyi ifade eder.
- Soyut olan, peygamber üzerinden insan sesiyle nağmeye dönüşerek estetik bir forma kavuşur.
- Müzik, soyut ilahi hakikatlerin duyulur ve hissedilir hale gelmesini sağlar.
- Müzik tamamen soyut bir sanat alanıdır.

Öneriler

- Sanatta eserin sahibinden çok yapılan işin hakikate işaret edip etmediği esas alınmalıdır.
- Formdan ziyade mana merkeze alınmalıdır.
- Sanat, bağımsız bir amaç olarak değil, insanı hakikate yönelten bir vasıta olarak görülmelidir.
- Taklit yerine stilizasyon ve semboller soyutlama yoluyla ifade edilmelidir.
- Sanat, varoluşun akışını durdurmaya değil, bu akışa katılmaya ve insanı da buna davet etmeye yönelmelidir.
- Sanat eserleri suret merkezli değil, mana ve siret merkezli bir idrakte okunmalıdır.
- Soyut, ilahî hakikatlerin duyulur hâle gelmesi, özellikle musikî aracılığıyla sanatın temel imkânlarından biri olarak korunmalıdır.

“Platon’un sanatı taklit olarak ele alan yaklaşımına karşılık, İslam medeniyetinde sanat bir hakikat arayışıdır.”

Geleneksel ve Görsel Sanatlarda Stilize ve Temsil

Tespitler

- Kendini tekrar eden toplumlar sağlıklı bir medeniyet inşa edemez. Gelenekle yeniliği harmanlayan toplumlar ise kalıcı izler bırakır.
- Gelenek dokunulmaz bir yapı değil, yeni üretimlerin kaynağıdır.
- Eserin kendi içindeki tevhidî, tüm unsurların tek bir amaca yönelmesi anlamına gelir.
- Sanat yalnızca sanat için değil, manevi bağ olan zihniyet ve kavramlarla birlikte ele alınmalıdır.
- Hat sanatı, varoluşun akışına katılmayı ve formu bu akış içinde kurmayı esas alan en belirgin örneklerden biridir.
- Müslüman sanatkarlar tarih boyunca farklı geometrik düzenler kullanarak bütünlüğü sağlamıştır.
- İtrî'nin Tekbir bestesinde bazı bölümlerin bilinçli olarak sessiz bırakılması, temsil bilinciyle yapılmış stilize bir tercihtir.
- Geleneksel sanatlarda tevhid yalnızca sözle değil, biçim ve form aracılığıyla da ifade edilir.
- Tezhip, minyatür ve benzeri sanatlarda kullanılan motifler ilahi birliği yansıtan bir temsil dili taşır.
- Hayvan ve çiçek motiflerinin stilize edilmesi, sanatçının Allah'ın güzelliğini arayışının estetik bir yansımasıdır.
- Motifleri birbirine bağlayan dallar, ilahi düzenin sürekliliğini ve evrendeki bütünlüğü temsil eder.
- Hatâyî ve Rûmî motiflerinin sistematik düzeni, Allah'ın dünyadaki nizamını yansıtır.
- Bulut motifi, alemin sürekli hareketini ve Allah'ın sonsuz varlığını temsil eder. Bu durum sanatta tevhidin hem görünür hem de hissedilir olduğunu gösterir.
- İslam sanatında sanat yoktan var etmek değil, Allah'ın sanatını keşfetmektir.
- Her eser, estetik bir obje olmanın ötesinde Esmâ-i Hüsnâ perspektifiyle Allah'a işaret eden bir temsil taşır.

Öneriler

- Gelenek, tekrar edilmeyip yeni üretimlere kaynaklık eden canlı bir zemin olarak ele alınmalıdır.
- Sanatsal üretimde taklit değil özgün bir temsil dili kurulmalıdır.
- Tevhid bilinci, sanatın hem iç yapısında hem de form ve motiflerinde belirleyici bir ilke olarak korunmalıdır.
- Geleneksel motiflerdeki stilizasyon, birebir taklit yerine semboller aracılığıyla ilahî düzeni ve vahdet anlayışını ifade ve temsil eden yöntem olarak benimsenmelidir.
- Sanat, “yoktan var etme” iddiası yerine, Allah'ın sanatını keşfetme ve görünür kılma bilinciyle icra edilmelidir.

“Geleneksel sanatlarda tevhid yalnızca sözle değil, biçim ve form aracılığıyla da ifade edilir.”

Drama Ve Temsil

Tespitler

- Sanatçının niyeti, etik duruşu ve mesajı ile eserin ruhu arasında uyum bulunması zorunludur.
- Sanatçının etkileyici gücü sebebiyle tarih boyunca “büyücü” olarak nitelendirilmesi, sanatın dönüştürücü etkisini gösterir.
- Mekân, insanın kendini ve varoluşunu anlamasında etkin bir sahnedir.
- Sinema, tiyatro ve sahne sanatları hayatın her yönünü temsil eder. Bu temsilden yola çıkarak inanç, anlam ve felsefi boyut ele alınabilir.
- Sinema başta olmak üzere çağdaş sanat dalları, insanı hayrete düşüren ve bakışı hakikate yönlendiren bir işlev üstlenmelidir.

Öneriler

- Sanatçı ile eser arasında niyet, etik ve mesaj bakımından bütünlük gözetilmelidir.
- Mekân, ses ve hareketin birlikte kurduğu anlatı dili, sanatın temsil gücünü artıran temel unsurlar olarak dikkate alınmalıdır.
- Beya perdeni büyülü yönünden faydalanıp inanç ve mefkûrelerin anlatılması ve aktarılması konusunda araç olarak kullanılmalıdır.

“Sanatçının niyeti, etik duruşu ve mesajı ile eserin ruhu arasında uyum bulunması zorunludur.”

Mimari ve Temsil

Tespitler

- Mimari eser üretimi tevhidle uyum içinde olmalı; insan, toplum ve sanat için anlam ve değer taşımalıdır.
- Mimar Sinan'ın eserleri akış, ritim, bütünlük ve sürekli devinim ilkeleri üzerine kuruludur. Bu yaklaşım taklitten uzak, özüne yaslanan bir temsil anlayışı sunar.
- Geometrik simetri İslam mimarisinde vazgeçilmezdir. Kâbe'nin kare formu etrafında tavanın daire çizerek gerçekleşmesi, sonlu ile sonsuzu birleştiren sembolik bir dil oluşturur.
- Kubbetü's-Sahra, Kurtuba Camii ve İstanbul camilerinde geometrik bütünlük, simetri ve akış tevhidî bir anlayışla kurulmuştur.
- Mimari eserlerde bütünlüğü bozan, çelişen veya dikkat dağıtan unsurlara yer verilmez.
- Semâhane kâinatın bir temsilidir. Merkezde yer alan Hatt-ı İstivâ ise madde ve mânâ âlemlerini ayırır.
- Cami, şehir hayatının kalbi ve müminin tevhid idrakinin somutlaştığı temel mekândır. İnşasının mimari, işçilik ve niyet bakımından ibadet ciddiyetiyle yürütülmesi zorunludur.
- Teknoloji, caminin ruhuna zarar vermeden işlevi desteklediği ölçüde değerlidir. Aksi halde ibadet mekânının kutsal kimliğini zedeler.
- Camilerde kullanılan yüksek desibelli ezan ve ses uygulamaları, mekânın ruhuna ve temsil gücüne zarar vermeyecek biçimde düzenlenmelidir.
- Mimarlık insanın varoluşunu temsil eder. Hayal ve düşüncenin taş, çamur ve mekânla biçim kazanmış halidir.
- Mimarlık bir kimlik arayışıdır.
- Tevhid ilkesi yalnızca dinî yapılarda değil, gündelik yaşamın tüm mekânlarında aranmalıdır.
- Yapılar yalnızca dış görünüşleriyle değil, yapısal kurgularıyla da insanın dünyayı idrak ediş biçimini yansıtır.
- Mimarlık, toplumların inançlarını, kültürel kimliğini ve medeniyet iddiasını temsil eden temel sanat alanlarından biridir.
- Günümüzde özellikle cami mimarisinde görülen taklitçilik özgünlük kaybına yol açmaktadır.
- İstanbul camilerinin taşıdığı ölçü, vakar ve sükûnet, mimaride temsil bilincinin güçlü bir örneğidir.

Öneriler

- Mimari üretimde her aşama, tevhid bilinciyle uyumlu olacak şekilde sorgulanmalıdır.
- Mimarlık, bireysel gösteri değil bir temsil alanı olarak ele alınmalıdır.
- Cami ve dinî yapı tasarımlarında, hazır kalıpların tekrarı yerine fikre dayalı, bilinçli ve nitelikli üretim esas alınmalıdır.
- Geleneksel mimari miras ne yok sayılmalı ne de dokunulmaz olarak görülmemelidir.
- Teknoloji, mimarının ruhunu zedelemeyen işlevi destekleyecek ölçüde kullanılmalıdır.
- Mimarlık, geçmişi tekrar eden değil bir medeniyet dili olarak yeniden düşünülmalıdır.

“Mimarlık, toplumların inançlarını, kültürel kimliğini ve medeniyet iddiasını temsil eden temel sanat alanlarından biridir.”

**Dr. Bahri Güngördü
(Masa Başkanı – Genel Değerlendirme)**

Dr. Bahri Güngördü, “Sanat ve Temsil” oturumunun, sanatın yaradılıştan insana bahsedilmiş bir kabiliyet olduğu anlayışıyla ele alındığı ifade edilmiştir. Çalıştay masasının, sanatın kâinatın sahifelerine işlenmiş ilahî nakışların aynası olduğu fikrinden hareketle, temsili manaya açılan bir köprü olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Her bir suretin, her bir sesin ve her bir üslubun Rahmânî isimlerin birer cilvesi ve nişanesi olarak ele alındığı dile getirilmiştir.

Soyutlama başlığında, suretten manaya doğru yapılan yolculuğun derinlikli biçimde müzakere edilmiştir. Hakikî sanatın, yalnızca gözle görüleni değil, gönülle sezileni açığa çıkardığını; şeklin bir perde, mananın ise ezeli bir nurun yansıması olduğu belirtilmiştir. Müzik ve temsil bölümünde, kâinatın içindeki ilahî ahengin ses ve ritim yoluyla temsil edilmesi ele alınmıştır. Sesin, ritmin ve hatta suskunluğun dahi temsil gücü taşıdığı; her nağmenin bir zikir nefesi gibi ruhu dirilttiği vurgulanmıştır.

Geleneksel ve görsel sanatlarda stil ve temsil başlığında, hat, tezhip ve minyatür gibi sanatların mana köklerine inildiği ve biçim ile mana arasındaki güçlü bağın ele alındığı ifade edilmiştir. Çizgilerin vakarı, renklerin sükûtu ve desenlerin sembolik dili üzerinden tevhid anlayışının işlendiği belirtilmiştir. Drama ve temsil bölümünde, insanın varlık sahnesindeki yolculuğunun sahne sanatları üzerinden yeniden okunduğunu; temsilin insanın hâlini ve hakikatini açıklayan manevi bir dil olarak ele alındığı dile getirilmiştir. Mimari ve temsil başlığında ise mekânın ruhu, “kâinat bir saraydır” tasviri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kubbenin semaya işaret edişi, kemerin sükûneti, avlunun huzuru ve ışığın mekândaki izleri üzerinden mimarinin ilahî isimlere işaret eden bir temsil alanı olduğu vurgulanmıştır.

3. OTURUM

SANAT VE TALİM

Konular

- Sanat ve Edebiyat
- Eğitim ve Sanat
- Din Eğitiminde Sanat
- Fen Bilimlerinde Sanat
- Sosyal Bilimlerde Sanat
- Sanat ve Şifa
- Sanat ve Tefekkür

Katılımcılar

- Prof. Dr. Burhan Akpınar (Masa Başkanı)
- Tarık Sağlam (Raportör)
- Prof. Dr. Enbiya Yıldırım
- Prof. Dr. Abdullah Emin Çimen
- Prof. Dr. Osman Çakmak
- Prof. Dr. Şevki Adem
- Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Sami Kanbaş
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nuhoğlu
- Dr. Öğr. Üyesi Nesibe Yazgan Uslu
- Taha Çağlaroğlu
- Yusuf Gürlek
- Nazlı Durmuşoğlu
- Nermin Taylan Erkutlu

Alanları

- Eğitim Programcısı
- Hadis
- Kıraat ve Tefsir
- Kimya
- Biyokimya
- İslam Sanatları Tarihi
- Sanat Tarihi
- Edebiyat Ve Kültür Tarihi
- Edebiyat
- Eğitim - Sanat Yönetimi
- Müze Hibe - Araştırmacı
- Tarihçi Yazar - Tv Programcısı.

Sanat ve Edebiyat

Tespitler

- Kur'ân-ı Kerîm, güçlü edebî ve şiirsel üslubuyla toplumun estetik duyarlılığını besler ve anlam dünyasını derinden etkiler.
- İslam kültüründeki vahdet anlayışı edebiyatta belirleyicidir. Gazellerin tek dizeyle sona ermesi, Kur'ân'ın üslubu ve Necip Fazıl'ın "Müslüman Yüzü" şiiri bu estetik anlayışın örnekleridir.
- Dünya görüşü olarak çok fazla din ve maneviyat çerçevesinde olmayan edebiyatçı ve şairlerin bile düşünce dünyasında tevhid merkezli bir inanç çizgisinin izleri görülmüştür.
- Yüzüklerin Efendisi örneği, sanatın toplumlara nüfuz etme ve kolektif hayal gücünü şekillendirme gücünü kanıtlar.
- Yunus Emre'nin şiirleri ve Tanpınar'ın Huzur romanı, insanın fitratındaki sonsuzluk arayışının edebiyatta güçlü bir karşılık bulunduğunu gösterir.
- Dostoyevski'nin Suç ve Ceza romanı, edebiyatın iman, vicdan, suç ve arınma gibi derin varoluşsal temaları işleyebilen bir alan olduğunu ortaya koyar.

Öneriler

- Kur'ân'ın edebî ve estetik üslubu, sanat ve edebiyat için temel bir referans alanı olarak göz ardı edilmemelidir.
- Edebiyat, iman, vicdan, arınma ve sonsuzluk arayışı gibi temel insani meseleleri derinleştiren bir alan olarak değerlendirilmelidir.
- Edebi sanatlar kimlik inşasını ve kültürel devamlılığı besleyen temel ilkelerden biri olarak görülmelidir.

“İslam kültüründeki vahdet anlayışı edebiyatta belirleyicidir. Gazellerin tek dizeyle sona ermesi, Kur'ân'ın üslubu ve Necip Fazıl'ın “Müslüman Yüzü” şiiri bu estetik anlayışın örnekleridir.”

Din Eğitiminde Sanat

Tespitler

- Hat sanatı camilerde, türbelerde ve evlerde güçlü örneklerle temsil edilmekte ve güçlü bir karşılık bulmaktadır.
- Dinî ve estetik mirasın gençlerle doğrudan temas kuracak biçimde aktarılmasında kopukluklar yaşanmaktadır.
- Vahyde yer alan estetik unsurlar sanat ile kutsallık arasındaki tarihsel ve ontolojik bağın ne kadar açık olduğunu gösterir.
- Kur'an'ın insanı en güzel şekilde yaratılmış kabul eden bakışı, insanın kâinata Allah'ın sanatını temaşa eder gibi bakmasını gerektirir.
- Vahiy ile sanat yapmak düşüncesi, vahyin sunduğu estetik ve anlam ilkeleriyle sanata yeni ufuklar açar.
- Sanat bir tebliğ yoludur; ancak bu yol doğrudan dayatmaya değil, irade ile yönelişe hitap eden bir mahiyet taşır.
- Öğrencilerin ta'lim derslerinde zorlanmalarının temel sebeplerinden biri, sanatın tefsirlerde açık biçimde yer almadığına dair yaygın algıdır.
- Sanatın ve özellikle musikinin haram olduğuna dair yanlış kabuller, gençlerde sanata karşı mesafe oluşturur.
- Temel İslam ve Sanat derslerinin din eğitimiyle birlikte ele alınmaması yanlış algılara sebep olmaktadır.
- Sanat kavramı ilahî bir isimle ilişkilidir; sanat kelimesi doğrudan Allah'ın Sun' ismiyle bağlantılıdır.
- Sanat; insanı kâinata, Peygamber'e, Kur'an'a ve vicdana yöneltebilecek bir bakış kazandırır.
- Sanat ile irşat arasında güçlü bir münasebet kurulabilir.
- Dinî bilgilerin öğretilmesinde gerek görsel gerek işitsel anlamda sanatın gücünden, örneğin Kur'an ve duaların öğretiminde ritmik ölçülerden faydalanılmalıdır.

Öneriler

- Din eğitiminde sanat, tali bir unsur değil temel bir imkân olarak ele alınmalıdır.
- Sanat ve din arasındaki tarihsel ve ontolojik bağ, gençlere açık ve sahih bir şekilde aktarılmalıdır.
- Sanatın tebliğ imkânı olduğu kabul edilmelidir. Ancak bu imkânın iradeyle yönelişe hitap ettiği unutulmamalıdır.
- Sanat ve musikiye dair yanlış haram algıları, sahih bilgi ve pedagojik bir yaklaşımla giderilmelidir.
- Din eğitimi, sanatla birlikte ele alınarak öğrencilerin estetik duyarlılığı ve tevhid bilinci güçlendirilmelidir.
- Din eğitiminde ve Kur'an öğretiminde görsel sanatların ve musikinin gücünden kesinlikle faydalanılmalıdır.

“Vahyde yer alan estetik unsurlar sanat ile kutsallık arasındaki tarihsel ve ontolojik bağın ne kadar açık olduğunu gösterir.”

Fen Bilimlerinde Sanat

Tespitler

- Fen bilimleri çoğu zaman materyalist bir bakış açısıyla öğretilmekte ve bu süreçte sanat ve estetik boyut büyük ölçüde ihmal edilmektedir.
- Sanat ile fen alanları birbirinden tamamen kopuk değildir. Her iki alan da zihinsel dünyayı besleyen bir idrak taşıdır.
- Tabiat yalnızca fiziksel bir inceleme alanı değil; aynı zamanda düzeni, ahengi, sorumluluğu ve yardımlaşmayı öğreten bir ahlak kitabıdır.
- İlham yalnızca sanat ve edebiyat alanlarından değil; fen bilimleri gibi teknik alanlardan da doğabilir ve bir fizik soru bankası dahi düşünsel ve ruhsal etkiler bırakabilir.
- Özellikle tabiatın içeriğinden bahseden fen bilimlerinin ondaki sanat harikalarına dikkat çekerek bu harikaların kıymetlerini gösterip öğretmesi daha etkilidir.

Öneriler

- Fen bilimleri eğitimi, yalnızca teknik ve materyalist bir çerçeveye sınırlanılmayıp anlam ve estetik boyutla birlikte ele alınmalıdır.
- Tabiat, sadece incelenen bir nesne değil; insanlara ahlak, düzen ahenk ve sorumluluk bilinci kazandıran bir anlam alanı olarak okunmalıdır.
- Fen ve sanat arasındaki kopukluk giderilerek, insanın düşünme ve hissetme kapasitesini besleyen bir eğitim yaklaşımı benimsenmelidir.
- Fenler öğretilirken incelediği nesnelere bulunan incelik ve sanatın zaman zaman ifade edilerek yaratıcı ile bağı kurulmalıdır.

“Tabiat yalnızca fiziksel bir inceleme alanı değil; aynı zamanda düzeni, ahengi, sorumluluğu ve yardımlaşmayı öğreten bir ahlak kitabıdır.”

Sosyal Bilimlerde Sanat

Tespitler

- Geleneğe yaslanamamak ve sanat mirasını bugüne taşıyamamak, toplumsal sorunlara ve kültür aktarımındaki kopukluğa yol açar.
- Sanatın ihmal edilmesi, toplumun tarihsel sürekliliğini zayıflatır.
- Sivil toplum, gençlere yönelik sanatsal ve estetik alanlarda sorumluluk üstlenmelidir.
- Hükümetler, gençleri kültürel yozlaşmadan korumak için önemli projeler geliştirmelidir.
- Toplumun muhafazakâr yapısı sebebiyle bazı sanat dallarına mesafe konulması, sanata karşı tereddütler oluşturur.
- Asıl mesele sanatın kendisi değil, sanatın topluma uygun bir dil ve temsil biçimiyle sunulmasıdır.

Öneriler

- Sanat, sosyal bilimlerde talih bir alan olarak değil; kimlik, kültür ve medeniyet bilincini kuran temel bir unsur olarak ele alınmalıdır.
- Geleneksel sanat mirasının felsefesi bugüne taşınmalı ve kültür aktarımındaki kopukluk giderilmelidir.
- Sivil toplum ve kamu kurumları, gençlerin sanatsal ve estetik gelişimi konusunda daha aktif sorumluluk üstlenmelidir.
- Sanata yönelik toplumsal tereddütler, sanatın topluma uygun bir dil ve temsil biçimiyle sunulması yoluyla aşılmalıdır.

“Asıl mesele sanatın kendisi değil, sanatın topluma uygun bir dil ve temsil biçimiyle sunulmasıdır.”

Sanat ve Şifa

Tespitler

- Sanatın ruhsal ihtiyaçlara cevap veren yönü günümüzde ihmal edilmektedir.
- Sanatla temasın azalması, bireysel ve toplumsal düzeyde bir yoksunluk hali oluşturur.
- Müzik başta olmak üzere sanatın pek çok dalı insanın ruh haline doğrudan hitap eder. Duygu dünyasını şekillendirir ve içsel dengeyi destekler.
- Sanatla meşgul olmak beynin sağ lobunu, yani sezgi, hayal ve duygusal idrak merkezini aktif hale getirir.
- Sanat, insan ruhu üzerinde dönüştürücü ve iyileştirici bir etki oluşturur. Bu yönüyle sanat bir şifa kaynağıdır.
- Kainatı, tabiatı ve sanat eserlerini okuyabilme becerisi insan ruhunu besler.
- Osmanlı medeniyetinde sanat ve şifa birlikte ele alınmış, şifahanelerde musiki, su sesi ve kuş civıltısı gibi estetik unsurlar aracılığıyla tedavi uygulanmıştır.
- Günümüzde gençlere sanat yoluyla şifa sunulamamakta ve bu alandaki medeniyet mirası yeterince fark edilmemektedir.

Öneriler

- Sanat, gençlerin ruhsal ihtiyaçlarını besleyen ve dengeleyen bir imkân olarak eğitim ve kültür politikalarında yeniden merkeze alınmalıdır.
- Sanatla temasın artırılması, bireysel ve toplumsal düzeyde oluşan ruhsal yoksunluğun giderilmesine katkı sağlayacaktır.
- Müzik ve diğer sanat dalları, insanın duyu dünyasını dönüştüren ve ruhsal dengeyi destekleyen araçlar olarak bilinçli biçimde kullanılmalıdır.
- Sanat-şifa birlikteliği, çağdaş şartlarda yeniden yorumlanarak değerlendirilmelidir.
- Sanat yoluyla şifa anlayışı, gençlere yönelik yeni ifade ve iyileşme imkânları sunacak biçimde ihya edilmelidir.

“Sanat, insan ruhu üzerinde dönüştürücü ve iyileştirici bir etki oluşturur. Bu yönüyle sanat bir şifa kaynağıdır.”

Sanat ve Tefekkür

Tespitler

- İnsanın fitratında sanat üretme kabiliyeti bulunur. Sanat, insanın varoluşa ve hakikate bakışını derinleştiren bir tefekkür alanı sunar.
- Kur’ân’da yer alan “hüsün” (güzellik) kavramı, estetik bakışı ve düşüncüyü destekler.
- Vicdanın doğru biçimde eğitilmesiyle insan, sanat vasıtasıyla varlığı Esmâ’nın dürbünüyle, yani Allah’ın isimlerini yansıtan bir bakışla görebilir.
- Sanat ile vicdan arasındaki ilişki, insanı derin düşünmeye sevk eden güçlü bir yol sunar.
- Sanat, bireyin kendisini, kimliğini ve medeniyetini düşünmesine imkân tanıyan bir tefekkür zemini sunar.
- Sanat eserlerini ve tabiatı okuyabilme yetisi, insanın iç dünyasını derinleştiren ve kutsala götüren bir tefekkür imkânı sunar.

Öneriler

- Sanat, insanın varoluşa ve hakikate dair düşünmesini sağlayan temel bir tefekkür alanı olarak eğitim süreçlerine dâhil edilmelidir.
- Kur’ân’daki estetik bakış ve “hüsün” anlayışı, sanat idrakinde temel referanslardan biri olarak değerlendirilmelidir.
- Sanat eserleri ve tabiat, “okunan” birer anlam alanı olarak görülmeli; doğrudan temas ve tecrübe teşvik edilmelidir.
- Sanatın eğitimden dışlanması yerine, insanın düşünme, sezme ve idrak yetilerini besleyen temel olarak merkeze alınması sağlanmalıdır.

“Sanat eserlerini ve tabiatı okuyabilme yetisi, insanın iç dünyasını derinleştiren ve kutsala götüren bir tefekkür imkânı sunar.”

Eğitim ve Sanat

Tespitler

- Günümüz eğitim sisteminde insanın ruhu besleyen bir sanat anlayışı eksiktir. Sanat dersleri bu boşluğu doldurabilecek nitelikte yeniden ele alınmalıdır.
- Ezberci yaklaşımlar yerine estetik duyarlılık, dil zevki ve idrak kabiliyeti kazandırmak önemlidir.
- İnsan fitratında sanat üretme kabiliyeti bulunur ve her birey kendi kapasitesi ölçüsünde sanatla ilişki kurabilir.
- Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait sanat eserlerinin fotoğraflanması ve incelenmesi yöntemi, öğrenciler tarafından son derece faydalı bulunmaktadır.
- Sanatın toplumla buluşmasında en etkili alan eğitimidir.
- Öğrencilerin seviyesine inen ve onların dünyasına hitap eden bir sanat dili geliştirilmelidir.
- Eğitim sürecinde geleneksel sanatlarla geç tanışılması sistemsel bir eksikliğe işaret eder.
- İnsan ruhu çeşitlilikle beslenir; zihni dinlendirmek bir uğraştan başka bir uğraşa yönelmekle mümkündür.
- Sanat, küçük yaşlardan itibaren eğitimin ayrılmaz bir parçası halindedir.

Öneriler

- Eğitim sistemi, insanın yalnızca bilişsel yönünü değil; ruhunu, estetik duyarlılığını ve kimlik bilincini besleyecek biçimde yeniden düşünülmelidir.
- Ezberci eğitim anlayışı terk edilerek, estetik zevk, dil bilinci ve düşünme kabiliyeti kazandıran yöntemler benimsenmelidir.
- Sanat eğitimi erken yaşlarda başlamalı; bireyin fitrî sanat kabiliyeti desteklenmelidir.
- Eğitim yoluyla sanatın toplumla yeniden buluşması sağlanarak kimlik, kültür ve estetik bilinci güçlendirilmelidir.

Ezberci yaklaşımlar yerine estetik duyarlılık, dil zevki ve idrak kabiliyeti kazandırmak önemlidir.

Prof. Dr. Burhan Akpınar (Masa Başkanı – Genel Değerlendirme)

Prof. Dr. Burhan Akpınar başkanlığında; edebiyat, sanat, ilahiyat ve eğitim alanlarından gelen on iki katılımcının yer aldığı bu masa, iki oturum hâlinde yürütülen müzakereler neticesinde “Sanat ve Talim” başlığı etrafında kapsamlı değerlendirmelere ulaşmıştır. Yapılan tartışmalar, sanatın eğitimle ilişkisini tarihsel, kültürel ve medeniyet perspektifiyle ele almış; sanatın yalnızca estetik bir faaliyet değil, aynı zamanda insanın zihnî, duygusal ve ruhî gelişimini bütünleyen asli bir unsur olduğunu ortaya koymuştur.

Kadim dönemlerde olduğu gibi, Türkiye Yüzyılı Vizyonu’nun işaret ettiği 21. yüzyılda vicdanî ve adil bir medeniyet tasavvurunun ancak bilim, teknoloji ve sanat sacayağı üzerinde yükselbileceği vurgulanmıştır. Bu üç temel alanda olduğu gibi sanatta da en temel eksikliğin, çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek millî bir dil, üslup ve medeniyet tasavvurunun yetersizliği olduğu ifade edilmiştir.

Medeniyet tasavvurunun tamamlayıcı unsuru olan sanatın, Türkiye Yüzyılı Vizyonu’nun hedeflediği noktaya ulaşmada yitik bir halka konumunda bulunduğu; bu durumun ise büyük ölçüde sanatla ilgili farkındalık zaafından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu zaafın bir yönüyle, son iki asırda kâinatın banisi ve gerçek sanatkârı olan Yaratıcı ile kurulan bağın zayıflamasıyla, diğer yönüyle ise sanat–İslam ilişkisine dair yanlış, eksik ve yüzeysel bilgilerin yaygınlaşmasıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Bu bağlamda, seküler ve materyalist bilim ve sanat anlayışının tortularıyla şekillenen modern algının, sanatın hakikat boyutunu perdelediği; buna karşılık, sanatın dinle ilişkisine dair yanlış kanaatlerin de Müslüman toplumlarda sanata mesafeli bir duruş doğurduğu belirtilmiştir. Her iki yaklaşımın da, sanatın eğitimde ve toplumsal hayatta dönüştürücü gücünü zayıflattığı vurgulanmıştır.

Bu tespitlerden hareketle, Allah–İnsan–Âlem bütünlüğü çerçevesinde, tevhid merkezli ve bize ait bir sanat dilinin yeniden inşa edilmesi veya ihya edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu hedef doğrultusunda,

maarif sistemine sanatla ilgili derslerin, konuların ve uygulamaların mutlaka dâhil edilmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Zira ülkeyi Türkiye Yüzyılı Vizyonu’nun işaret ettiği 21. yüzyıl konumuna taşıyacak insan tipinin; yalnızca zihnî veya bedensel olarak değil, aynı zamanda duygusal ve ruhsal açıdan da dengeli biçimde gelişmiş bir fert profili olduğu belirtilmiştir. Zihnin ve beden gelişiminin büyük ölçüde bilimsel eğitimle sağlanabileceği; ancak duygu ve ruh dünyasının gelişiminin esasen sanatla mümkün olduğu ifade edilmiştir. Bu gelişimin istikametinin ise, tevhidden beslenen ve kâinatı bir ilham kaynağı olarak gören bir sanat anlayışıyla mümkün olacağı dile getirilmiştir. Bu bağlamda, “sanattan tevhide” veya “tevhidden sanata” uzanan bir çizgi üzerinde, köklerden geleceğe uzanan bütüncül bir sanat eğitimi modeline ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Sanattan mahrum bir eğitim anlayışının, bugünkü maarif sisteminin istenilen sonuçları verememesinin temel sebeplerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Özellikle bireyin duygu ve ruh açıklığının görmezden gelinmesinin, eğitimde derinlik kaybına yol açtığı; bu açıklığın giderilmesinde sanat ile eğitimi bütünleştiren kapsamlı bir yaklaşımın zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada, Anadolu coğrafyasına yayılmış ve büyük ölçüde müzelere hapsedilmiş olan muazzam sanat mirasının, sanat–kutsal ilişkisi bağlamında yeniden harekete geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu mirasın yalnızca korunması değil; aynı zamanda eğitim süreçlerine, toplumsal hayata ve kültürel üretime canlı biçimde dâhil edilmesinin elzem olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak masa başkanı, sanatın eğitimden koparıldığı bir toplumda, insanın iç dünyasının eksik kalacağını; buna karşılık, tevhid merkezli bir sanat eğitimiyle desteklenen maarif anlayışının, bireyi hem kendisiyle hem de kâinatla barıştıran, sahici ve köklü bir medeniyet inşasının anahtarı olacağını ifade ederek değerlendirmesini tamamlamıştır.

4. OTURUM

SANAT VE HAYAT

Konular

- Sanatta Dijitalleşme
- Tasarım ve İnovasyon
- Sanat ve Moda
- Pratik Hayatta Sanatın Gücü
- Sanatta Himaye ve Devamlılık

Katılımcılar

- Savaş Aktaş (Masa Başkanı)
- Dr. Yusuf Sabri Şimşek (Raportör)
- Prof. Dr. Levent Mercin
- Dr. Öğr. Üyesi Erkan Çiçek
- Dr. Öğr. Üyesi Savaş Sarıhan
- Dr. Öğr. Gör. Gökhan Maraşlıoğlu
- Dr. Murat Nezir
- Dr. Fatma Gülsüm Hekimoğlu
- İsmail Hakkı Gurbetçi
- Burak Işıkoğlu

Alanları

- Bediyatçı - Sanat Yazarı
- Resim - Grafik
- Grafik - Tasarım
- Grafik - Animasyon
- Grafik - Animasyon
- Resim Sanatı
- Moda ve Sanat Terapisi
- Fotoğrafçı - Hattat
- Endüstriyel Tekstil Tasarım

Sanatta Dijitalleşme

Tespitler

- Doğadan alınan formlar çağdaş teknolojiler aracılığıyla tasarım ve üretim süreçlerine aktarılmaktadır ve mühendislik, teknoloji ve sanatın birlikte işletilmesini mümkün kılmaktadır.
- Japonya'daki hızlı tren projelerinde biyomimikriden yararlanılmakta, doğadaki form ve işleyişler dijital tasarım süreçlerine rehberlik etmektedir.
- Dijitalleşme, yapay zekâ ve otomasyon çağında tevhid perspektifi teknolojiyi amaç değil araç olarak konumlandırmayı zorunlu kılar.
- Bu bakış açısı tasarım ve inovasyon süreçlerinde etik sorumluluk ve denge sağlar.
- Güzel sanatların toplumsal görünümü, tevhid algısıyla harmanlanmış dijital içerikler aracılığıyla yeniden ele alınabilir.
- Dijital mecralar sanatın daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan güçlü araçlar sağlamaktadır.
- Günümüzde görsel ve yazılı dil geri plana itilmekte, iletişimin yüzeyselleştiği emojik bir mağara dönemi yaşanmaktadır.
- Görsel okuryazarlığın farklı duyu organları kullanılarak geliştiği yeni bir sanat ve iletişim alanı olarak görsel showing anlayışı ortaya çıkmaktadır.
- Sanatta dijitalleşme süreci iletişim biçimleri ve kültür emperyalizmi tartışmalarıyla birlikte ele alınmalıdır.

Öneriler

- Dijitalleşme, sanatta amaç değil; anlamı, estetiği ve hakikati görünür kılan bir araç olarak ele alınmalıdır.
- Doğadan ilham alan tasarım ve üretim süreçleri, teknoloji ile sanat arasında gerçek anlamda etik bir ilişki kurulmasını sağlamalıdır.
- Tevhid perspektifi, dijital sanat ve tasarım süreçlerinde temel bir ilke olarak korunmalıdır.
- Görsel okuryazarlık güçlendirilerek, dijital çağın yüzeysel iletişim biçimlerine karşı derinlikli bir estetik ve anlam dili geliştirilmelidir.
- Sanatta dijitalleşme, kültür, güç, kontrol ve temsil meseleleriyle birlikte ele alınarak eleştirel bir biçimde değerlendirilmelidir.

“Dijitalleşme, yapay zekâ ve otomasyon çağında tevhid perspektifi teknolojiyi amaç değil araç olarak konumlandırmayı zorunlu kılar.”

Tasarım ve İnovasyon

Tespitler

- Yalıçapkını kuşunun aerodinamik yapısı ve baykuşun sessiz uçuş özellikleri gibi örnekler, doğanın inovatif tasarımlar için güçlü bir ilham kaynağı olduğunu kanıtlar.
- Tevhid ile tasarım ve inovasyon arasındaki ilişki, ilk bakışta uzak görünen alanları birlik içinde anlam üretme ilkesi etrafında buluşturur.
- İnovasyon, mevcut olanı geliştirerek insan hayatını iyileştirmeyi hedefleyen etik bir üretim alanı olarak konumlandırılmalıdır.
- İnsanın düzen kurma ve anlam üretme yetisinin ilahi bir temele dayandığı, Kur'an-ı Kerim'deki fitrat ve estetik vurguları üzerinden açıklanabilir.
- Ölçü, tasarım ve ustalık kavramları, ilahi tasarıma işaret eden temel ilkelerdir.
- Kumaş, dikiş ve tevhid arasında kurulan ilişki, düzen ve bütünlüğün ilahi tasarımla anlam kazandığını gösterir.
- Endüstriyel tasarımın sanatla entegre edilmesi ve tasarım süreçlerinde sanatın düşünsel ve estetik boyutunun merkeze alınması gerekir.
- Sanatta ve tasarımda öncelikli mesele usulün tespitidir.
- Geleneksel sanat birikiminden istifade edilerek sanat ile mana ilişkisinin günümüz tasarım ve inovasyon anlayışıyla harmanlanması zorunludur.

Öneriler

- Tasarım ve inovasyon süreçleri, doğadan ilham alan biyomimikri yaklaşımlarıyla işlev, estetik ve anlam bütünlüğü içinde ele alınmalıdır.
- İnovasyon, etik sorumluluk taşıyan ve insan hayatını iyileştirmeyi hedefleyen bir üretim anlayışıyla yürütülmelidir.
- Tevhid perspektifi, tasarım ve inovasyonda birlik, düzen ve bütünlük ilkelerini kurucu bir zemin olarak sunmalıdır.
- Tasarım süreçlerinde ölçü, ustalık ve denge kavramları ilahî tasarım bilinciyle yeniden düşünülmelidir.
- Endüstriyel tasarım ile sanat arasındaki bağ güçlendirilerek, düşünsel ve estetik derinliği olan üretimler teşvik edilmelidir.
- Geleneksel sanat birikimi, çağdaş tasarım ve inovasyon süreçleriyle ilişkilendirilerek sanat–mana dengesi yeniden kurulmalıdır.

“Geleneksel sanat birikiminden istifade edilerek sanat ile mana ilişkisinin günümüz tasarım ve inovasyon anlayışıyla harmanlanması zorunludur.”

Pratik Hayatta Sanatın Gücü

Tespitler

- Sanat insan hayatına dokunabildiği ölçüde değer kazanır ve soyut bir alan olmanın ötesinde gündelik yaşamda karşılık bulması temel bir gerekliliktir.
- Sanat, bireylerin ve toplumların gündelik hayatında anlam üretme ve farkındalık oluşturma gücüne sahiptir.
- Akademik bilgi ile sanatsal üretimin bir araya gelmesi, sanatın hayatla kurduğu bağı güçlendirir.
- Sanat ve tasarım, insan ve toplum hayatını doğrudan etkileyen pratik sonuçlar üretir.
- Panoramik dijital müzelerin tevhid ile sanat ilişkisi çerçevesinde yorumlanarak yaygınlaştırılması toplumu dönüştürücü bir potansiyel taşır.
- Sanatın dijital ortamlar aracılığıyla gündelik hayata temas edebilme gücü dikkat çekicidir.
- Sanata, Allah'ın yaratımına ve doğaya yeniden yönelmek, aynı zamanda Allah'ı aramak ve varoluşu anlamlandırmak anlamına gelir.
- Sanat ve dikiş gibi pratik uğraşlar yoluyla beyinde yeni sinaptik bağlar oluşur ve bu süreç tevhid bilincine açılım sağlar.
- Overlok aşamasında kumaşın dağılmasını engelleyen ip, evrenin tevhid ilkesiyle dağılmadan ayakta tutulduğunu anlamaya imkân sağlar.
- Endüstriyel tasarım örnekleri, sanatın hayata somut biçimde temas edebildiğini gösterir.

Öneriler

- Sanat, soyut bir alan olarak değil; insanın gündelik hayatına dokunan, anlam ve farkındalık üreten bir güç olarak ele alınmalıdır.
- Sanatsal üretim günlük yaşamın ihtiyaçlarıyla bağlar kurmalıdır.
- Dijital mecralar, sanatın gündelik hayata temasını artıracak şekilde bilinçli ve anlam merkezli biçimde kullanılmalıdır.
- Sanat yoluyla doğaya ve yaratılışa yönelmek, insanın varoluşunu ve tevhid bilincini derinleştiren bir imkân olarak görülmelidir.
- Sanat ve zanaat pratikleri, insanın duyu dünyasını besleyen ve düşünsel bağlarını güçlendiren yaşamsal faaliyetler olarak teşvik edilmelidir.

“Panoramik dijital müzelerin tevhid ile sanat ilişkisi çerçevesinde yorumlanarak yaygınlaştırılması toplumu dönüştürücü bir potansiyel taşır.”

Sanatta Himaye ve Devamlılık

Tespitler

- Günümüzde hızlı tüketim kültürü, popüler eğilimler ve geçicilik hali genç kuşakların kültürel hafızayla bağ kurmasını zorlaştırır.
- Çalıştaylar ve üniversite bünyesinde gerçekleştirilen etkinlikler kültürel hafızanın yeniden inşasına katkı sağlar ve gençlerin kendi kültürel kökleriyle temas kurmasına imkan tanır.
- Dijital müze ve dijital içerik üretimi, sanatın sürekliliğini sağlama ve kültürel mirası geleceğe taşıma açısından önemli bir olanak sağlar.
- Sanatın desteklenmesi ve sürekliliği bağlamında Rönesans'taki Medici himaye modeli ile Osmanlı'daki vakıf temelli sanat anlayışı birbirini tamamlayan örnekler olarak değerlendirilir.
- Avrupa'da yıllık gelirin yaklaşık %1'i doğrudan ya da dolaylı biçimde sanata aktarılmakta ve sanat kamusal kaynaklarla sistemli biçimde desteklenmektedir.
- Türkiye'de sanata ayrılan kamu payının artırılması ve bu alandaki veri şeffaflığının sağlanması stratejik bir önem taşır.

Öneriler

- Sanatın sürekliliği, toplumsal hafıza ve kültürel kimlikle birlikte ele alınmalı; geçmişle bugün arasındaki bağ güçlendirilmelidir.
- Genç kuşakların kültürel mirasla temasını artıracak etkinlikler, çalıştaylar ve akademik ortamlar desteklenmelidir.
- Dijital müzeler ve dijital içerikler, kültürel mirası geleceğe taşıyan kalıcı araçlar olarak bilinçli biçimde kullanılmalıdır.
- Sanatın himayesi, tarihsel örneklerden hareketle kurumsal ve sürdürülebilir modellerle yeniden düşünülmelidir.
- Kamusal kaynakların sanata ayrılan payı artırılmalı; destek mekanizmalarında şeffaflık ve süreklilik esas alınmalıdır.

“Sanatın desteklenmesi ve sürekliliği bağlamında Rönesans'taki Medici himaye modeli ile Osmanlı'daki vakıf temelli sanat anlayışı birbirini tamamlayan örnekler olarak değerlendirilir.”

Sanat ve Moda

Tespitler

- Kumaş ve dikiş pratiği üzerinden sanat gündelik hayatta somutlaşır ve bu alan yalnızca işlevsel değil, estetik ve anlam boyutu taşıyan bir üretim alanıdır.
- Kumaş tasarımı tevhid merkezli ele alınmalı ve bu doğrultuda bir marka çalışması ile üretim düşüncesi geliştirilmelidir.
- Moda ve tasarım alanında inanç, estetik ve anlam birlikteliği mümkündür; bu alan yalnızca tüketim odaklı değil, temsil ve değer üreten bir zemin olarak ele alınabilir.

Öneriler

- Moda, yalnızca geçici tüketim eğilimleri üzerinden değil; estetik, anlam ve temsil boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır.
- Kumaş ve dikiş gibi gündelik üretim pratikleri, sanatın hayata dokunan ve tevhid bilinciyle anlam kazanan alanları olarak değerlendirilmelidir.
- Moda ve tasarım, insanın kimliğini ve dünyayla kurduğu ilişkiyi yansıtan bir temsil dili olarak yeniden düşünülmalıdır.

“Moda ve tasarım alanında inanç, estetik ve anlam birlikteliği mümkündür; bu alan yalnızca tüketim odaklı değil, temsil ve değer üreten bir zemin olarak ele alınabilir.”

Savaş Aktaş (Masa Başkanı) – Genel Değerlendirme

Tekno tabii dünyanın hızlı dönüşümü, zihinleri, yaşam alanlarını ve gündelik hayat pratiklerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Yapay zekânın yaygınlaşmasıyla birlikte bu süreç daha da derinleşmiş, kültürel bir kaosa doğru evrilmiştir. Modernitenin oluşturduğu bunalmalardan çıkış yollarını arayan insan, yaşamla uyumlu, bütüncül ve sağlıklı bir bağ kurma ihtiyacı duymaktadır.

Bu ihtiyaca cevap vermek ve kültüre eklenmesi hedeflenen inovatif bakışın maddî ve manevî boyutları kapsayan holistik, dönüştürücü bir eylem planına dönüştürülmesi amacıyla; asırlardır mündemiç olan ve günümüzde de varlığını koruyan insanın sanattan tevhide ulaşma arayışı, gayesi ve ihtiyacından hareket edilmiştir. Sanatın tevhid ile ve inançla nasıl bütünleştirileceği, bu bütünlüğün felsefesinin ve inşasının nasıl gerçekleştirilebileceği üzerine yapılan çalışmalar, tartışmalar ve araştırmalar neticesinde “Sanattan Tevhide” mottosu ortaya konulmuştur.

Sanat ve Hayat başlığı kapsamında; Sanatta Dijitalleşme, Tasarım ve İnovasyon, Sanat ve Moda, Pratik Hayatta Sanatın Gücü ile Sanatta Himaye ve Devamlılık konuları müzakere edilmiştir. Teknik analizlerin yoğun biçimde yer aldığı verimli bir oturum gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Prof. Dr. Levent Mercin, biyomimikri ve biyomorfizm kavramlarını açıklamış; tabiattan esinlenerek üretilen sanat eserlerinin gündelik hayatta ve kullanılan teknolojilerde nasıl karşılık bulduğunu, bu sürecin tevhid anlayışıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini ifade etmiş ve bu alanlarda yeni üretim imkânlarına dair öneriler sunmuştur.

Bununla birlikte Dr. Gökhan Maraşlıoğlu, sanal müzecilik alanında hangi yeni çalışmaların yapılabileceği; tabiatın sanal müze kurgusuna dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği, müze içerisinde oluşturulacak alanlar ve atölye çalışmaları aracılığıyla tevhid ve tefekkürün nasıl deneyimlenerek bir yaşam pratiği hâline getirilebileceği soruları etrafında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Moda başlığında Dr. Fatma Gülsüm Hekimoğlu, dikiş sanatının tevhid bilincini inşa etmedeki rolünü ele almış; bilinçli şekilde icra edilen sanatın yaşama hazırlık, içsel dönüşüm, şifa ve manevî deneyim alanı olabileceğini, bu deneyimlerin gündelik hayatta görünür hâle gelebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca tesettürün, üretim ve tüketim arasında kültürel bir krize dönüşen moda olgusu çerçevesinde değerlendirilmesi, katılımcılar ve konuşmacılar tarafından müzakere edilmiştir. Bu bağlamda İsmail Hakkı Gurbetçi, konuya duyduğu ilgiyi ifade etmiş ve kolektif bir çalışma yürütülmesi yönünde karar alınmıştır. Buna ek olarak Haliç Üniversitesi’nden Dr. Savaş Sarıhan, Türk motiflerinin tasarlandığı uluslararası bir defile gerçekleştirilmeyi planladıklarını, geleneksel sanatlarımızın moda alanında nasıl temsil edilebileceğine dair projelere katkı sunulabileceğini ifade etmiştir. Dr. Sarıhan ayrıca, geleneksel müzecilik anlayışının dijital dönüşümüne yönelik çalışmalarını kısaca aktararak, Gazze’de yaşanan soykırımı sanal müze diliyle ifade etmeye hazır olduğunu, bu konuda konuşmacı ve katılımcıların kolektif desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

Sanatta himaye ve devamlılık başlığı altında Burak Işıkoğlu, istatistiksel veriler ışığında Batı’da sanatın nasıl himaye edildiğini, devlet fonları ve teşvik mekanizmalarının işleyişini ve bu durumun Türkiye’deki karşılığını değerlendirmiştir.

Konuşmacılara ek olarak oturum başkanı Savaş Aktaş, Tefekkür Medeniyeti Projesini katılımcılara sunmuştur. Bu proje; evden başlayarak şehre, oradan ÷lkeye ve dünyaya yayılan geniş ölçekli bir farkındalık ve dönüşüm planı önermektedir:

Ev: Dönüşümün merkezidir. “Tefekkür Evleri” modeliyle yemek odasının Nimet Odası, buzdolabının Rızık ve İlahi Sanat Dolabı gibi kavramlarla yeniden anlamlandırılması; mekânların mekanik işlevsellikten sıyrılarak manevî yönü güçlü alanlara dönüşmesi hedeflenmektedir.

Şehir: Tefekkürün sokaklara, bahçelere, kamusal alanlara ve kùltür merkezlerine yayılması amaçlanmaktadır. Şehir, tabiat–sanat–insan ilişkisini yeniden kuran bir hayat sahası hâline gelmelidir.

÷lke: Eğitimden kùltür politikalarına kadar tefekkür merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, sanatın desteklenmesi ve toplumun estetik ve manevî bilincinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Dünya: İlahi sanatın izlerini taşıyan evrensel bir estetik dil geliştirilerek, insanlığın ortak mirasını koruyan ve hikmeti önceleyen küresel bir farkındalık hedeflenmektedir.

Bediyyat: Estetik kavramının ötesine geçilerek bediyyat anlayışının merkeze alınması gerekmektedir. Bediyyat; İslam ve iman esaslarıyla şekillenen, sanatın kaynağını ilahî isimlerde ve tevhid hakikatinde arayan köklü bir sanat nazariyesi sunmaktadır. Bu yaklaşım, sanatın yalnızca biçimsel değil, varoluşsal bir hakikat arayışı olduğunu hatırlatmakta; insanı hikmet merkezli bir bakışa davet etmektedir. Bediyyat anlayışı yerleştildiğinde, modern estetiğin parçalanmış yapısından

sıyrılarak âdeta ilahî bir sanat müzesine dönüşme imkânı doğacak; insan, hem sanatın hem hayatın özündeki ilahî güzelliği yeniden keşfedecektir.

Sonuç itibarıyla sanat, hayatın içinde olmadığı sürece toplumlar kùltürel anlamda kaybetmeye mahkûm kalacaktır. Zira hayat sanatı, sanat da hayatı taklit etmektedir. Bu ilişki kötü amaçlarla icra edilen bir sanat anlayışının eline geçtiğinde, hayatın kendisi de zarar görmektedir. Bu nedenle iyiyi, doğruyu ve güzeli esas alan bir sanat anlayışına ihtiyaç vardır. Günümüzde siyaseti yönlendiren unsurlardan biri de sanattır; siyasetçiler, şiir, müzik ve edebiyat yoluyla kendilerini ifade etmekte, yazar ve şairlerden beslenmektedir. Bu yönüyle dünyayı dönüştüren temel güç sanattır.

Sanatın gücünün fark edilmesi, yaşamın sanatla bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Konuşmacıların önerileri, katkıları ve değerlendirmeleri ışığında yeni projelerin ve eylem planlarının oluşması; sanatın madde ve mana bütünlüğü içerisinde yaşama aktarılmasıyla sağlıklı bireylerin ve toplumların fayda üretmesi temenni edilmektedir. Son söz olarak, “Dünya bir müzedir; her şey ilahî bir sanattır.”

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Sanattan Tevhide” Sanat Çalıştayı, sanatın yalnızca estetik bir faaliyet değil; insanın varlıkla, hakikatle ve Yaratıcı ile kurduğu ilişkinin anlamlı bir dili olduğu fikri etrafında şekillenmiştir. Çalıştay sürecinde sunulan tebliğlerde ve bilimsel tartışmalarda, sanatın değişik alanlarında tanınmış akademisyen ve sanatçılar tarafından ortaklaşa vurgulanan temel yaklaşım; sanatın kaynağının insanın bireysel yaratıcılığı değil, ilahî sanatın tecellileri olduğu yönündedir.

Sanat üzerine emek veren uzmanlar, tevhid fikrinin yalnızca inanç alanına değil; düşünceye, estetiğe, kültüre ve varlık tasavvuruna yön veren kurucu bir ilke olduğuna dikkat çekmiştir. Sanatın, insanı eserden müessire götüren bir yol olduğu; insanın ise bizzat “sanat-ı Rabbâni”nin en mükemmel örneği olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye’de ve uluslararası çevrelerde yetkinliği ile bilinen protokolün açılış konuşmalarında ayrıca, sanatın ego üretme riski taşıdığı, bu nedenle sanatkârın kendisini “yaratan” değil, “tespit eden” veya “ayna olan” bir konumda görmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sanatın hakikate götürmediği takdirde bir perdeye dönüşebileceği; hakiki sanatın ise insanı hayrete, tevazuya ve marifete taşıdığı belirtilmiştir.

“Sanat ve Kutsal” oturumunda sanatın meşruiyeti, anlam katmanları ve kutsallıkla ilişkisi çok yönlü biçimde ele alınmıştır. Oturum boyunca kutsallığın yalnızca Allah’a ait olduğu, sanatın ise kutsala yöneldiği ölçüde değer kazandığı vurgulanmıştır. Sanatın, ima, işaret ve semboller yoluyla hakikati doğrudan değil, sezdirerek ifade eden bir dil olduğu ifade edilmiş; bu yönüyle sanatın, insanın idrakine ve kalbine en kısa yoldan ulaşan vasitalardan biri olduğu belirtilmiştir. Tevhid merkezli bir sanat anlayışında, şeklin değil mananın, gösterenin değil gösterilenin esas olduğu vurgulanmıştır.

Bunun yanında, İslam düşüncesinde âyet, işaret, delâlet ve mânâi harfi gibi kavramlarla güçlü bir göstergebilim geleneğinin bulunduğu; modern sanat teorilerinin bu birikimi yeterince dikkate almadığı ifade edilmiştir. Sanatın evrensel olabilmesinin yolunun yerellikten ve geleneğin sahici biçimde içselleştirilmesinden geçtiği ortak kanaat olarak ortaya çıkmıştır.

“Sanat ve Temsil” oturumunda sanatın, ilahî hakikatleri ve varoluşun anlamını temsil eden bir dil olduğu üzerinde durulmuştur. Temsil yönteminin, basit bir taklit değil; suretten manaya doğru bir yolculuk olduğu vurgulanmıştır.

Mûsikî, mimari, hat ve tezhip gibi sanat dallarında fikirlerini beyan eden bilim insanları, kâinattaki ilahî ahengin farklı tezahürleri olduğu ifade edilmiştir. Özellikle mûsikînin, ritim ve ses yoluyla insanı hayrete sevk eden ve hakikate açan güçlü bir temsil dili sunduğu belirtilmiştir.

Mimari bağlamda ise cami, kubbe, avlu ve mekân düzenlemelerinin yalnızca işlevsel değil; tevhid bilincini mekânda görünür kılan sembolik yapılar olduğu vurgulanmıştır. Sanatın temsil gücünün, sanatçının neyi ve kimi temsil ettiğinin bilincinde olmasıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

“Sanat ve Talim” oturumunda müzakere edilen bilimsel analizlerde, sanat ile eğitim arasındaki ilişkinin yeniden düşünülmesi gerektiğini, eğitim programlarının da bu çerçevede ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Sanatın, insanın yalnızca zihnini değil; duygu, ruh ve vicdan dünyasını besleyen asli bir eğitim unsuru olduğu vurgulanmıştır.

Sanat ve Talim üzerine görüş veren akademisyen ve sanat çevreleri, modern eğitim sistemlerinin büyük ölçüde estetik ve sanat boyutunu ihmal ettiği; bunun da kimlik, aidiyet ve anlam krizlerine yol açtığı ifade edilmiştir.

Sanatın, tevhid merkezli bir bakışla eğitim süreçlerine dâhil edilmesinin öneminin yanısıra Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde dört temel esastan biri olan bütüncül bir insan ve medeniyet tasavvurunun inşası için zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, sanatın talim sürecinde bir süs unsuru değil; eğitimin taşıyıcı dili olması gerektiği vurgulanmış, geleneğin çağdaş yöntemlerle yeniden yorumlanmasının önemi üzerinde durulmuştur.

“Sanat ve Hayat” oturumunda sanatın gündelik yaşamla ilişkisi ele alınmıştır. Sanatın, insan hayatına dokunduğu ölçüde anlamlı ve dönüştürücü olduğu vurgulanmıştır.

Sanatta dijitalleşme, tasarım ve inovasyon başlıkları altında; tabiatın ilahî bir sanat kitabı olduğu, biyomimikri gibi yaklaşımların bu kitabı yeniden okumaya imkân sunduğu ifade edilmiştir. Dijital müzecilik ve sanal gerçeklik uygulamalarının, tevhid ve tefekkür bilincini yaygınlaştırma potansiyeli taşıdığı belirtilmiştir.

Moda ve üretim alanında ise sanatın, tüketim merkezli bir krizden kurtarılacak mana, ölçü ve sorumluluk bilinciyle yeniden ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Sanatta himaye ve devamlılık bağlamında, kamusal destek, vakıf modeli ve kurumsal sürekliliğin önemi vurgulanmıştır.

Sanattan Tevhide Sanat Çalıştayı, mevcut sanat çevrelerinde konuşulan ve bilinen literatüre göre sanatın insanı, toplumu ve medeniyeti dönüştüren dönüştürücü bir güç olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bunun ötesinde sanatın, tevhidden koparıldığında anlamını yitirdiği; tevhid merkezli bir bakışla ele alındığında ise insanı hakikate, hayrete ve hikmete taşıyan bir yol hâline geldiği vurgulanmıştır.

Çalıştay sonucunda, sanatın toplumsal hayatının merkezinde yer almadığı durumlarda kültürel olarak zayıfladığı, buna karşılık sanatın doğru bir niyet, bilinç ve estetik anlayışıyla icra edildiği durumlarda dönüştürücü bir güç olarak medeniyet kurucu bir rol üstlendiği ortak bir kanaat olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, sanatın madde ve mana bütünlüğü içinde yeniden düşünülmesi; eğitimden gündelik yaşama, üretimden kültür politikalarına kadar her alanda tevhid merkezli bir sanat anlayışının güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sanatta tevhid çalıştayı, Türkiye’de ve uluslararası çevrelerde sanatın amacı ve işlevi üzerine yeni düşünsel açılımlara, ortak çalışmalara ve uzun vadeli etkisi güçlü, kültürel projelere zemin oluşturmayı ve çok alanlı iş birlikleri oluşturmayı hedeflemiştir.

BASINDA “SANATTAN TEVHİDE” ÇALIŞTAYI

Anadolu Ajansı Röportajları

Türk Müziği Sanatçısı ve Neyzen Ender Doğan uzun yıllardır ihmal edilen bir hususta çalıştayın düzenlendiğine dikkati çekerek, “Böyle bir konu yeniden hatırlanıp, işin uzmanı kıymetli hocalarımızın katılımıyla ele alındı. **Çalıştayı, kendi sanatımızı ihya ve inşa etmede büyük bir rolü olabilecek, ufuk ve yol açabilecek çok kıymetli bir çalışma olarak görüyorum.**” görüşlerini paylaştı.

Doğan, kültür sanat ve bilim sahasında kavramlarla ilgili pek çok eksik olduğunu belirterek, çalıştayın çıktılarını bildiri halinde yayınladıktan sonra pek çok konuya açıklık getireceğini ve çalıştaya katılan kişilere de yeni bir ufuk açtığını ifade etti.

Psikolog ve Bilinç Uzmanı Deniz Önal, böyle bir çalıştaya katılmaktan dolayı keyif aldığını dile getirerek, şu değerlendirmede bulundu: “Sanat gibi çok değerli bir kavramla, entelektüel insanlarla inanç değerlerinin buluşması bizim için çok kıymetliydi ve bunu yaşamış olduk. İnsanların buna muhatap olması, bir dinleyici olması buradan bir şeyler alması çok değerli. Dinleyicinin standart bilinçten veya zihinsel formdan daha entelektüel, daha bilinçli bir formda düşünebilme yolunda mesafe kat ettiğine inanıyorum. **İnsanların özellikle estetik duygulara, sanata, anlayışa çok ihtiyacı olduğu bir zaman diliminde böyle bir çalıştayda edindikleri şeyler onlara çok şey katacak. Bunların devam etmesini arzu ediyoruz.**”

Küratör Mehmet Lütfi Şen, sanattaki durumun Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisi olduğunu vurgulayarak, “Sanat üzerine düşünmek çok değerli. O yüzden bu çalıştay da çok anlamlı. Sanatın başat değilse, başat olanlar sizi belirler. **“Sanat, bugünü ve geleceği belirler.”** Mimar Sinan, Roma hala bizi belirliyor. Peki şu anda bizim neyimiz geleceği belirleyecek? Hangi sanatçı eserlerimizi belirleyecek? Sanatı yaygınlaştırmazsak kendimiz olamayız, başkalarına dönüşürüz. O yüzden sanat çok önemli. Sanatı daha çok konuşmamız, kafa yormamız ve sanatı yaygınlaştırmamız lazım.” dedi.

Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Altıntaş, sanata karşı farkındalığı artırma amacıyla böyle bir çalıştayın faydalı olduğu yorumunu yaparak, şunları anlattı:

“Ülkemizde sanat yeteri kadar ilgi gören bir alan değil. Hele İslam sanatlarını konu alan çalışmalar neredeyse yok denilecek kadar az. O yüzden bu programı organize eden herkese ve katılımcılara çok teşekkür ediyorum. Sanat bizi insan kılan ve insan kalmamızı sağlayan ana unsurlardan bir tanesi. Duygu yönünü insanımızın eğer güçlü kılabilirsek, onları ayakta tutabiliriz. Kendi değerlerimizin üzerinden yükselen bir medeniyet inşasını gerçekleştirebiliriz. Aksi takdirde başka medeniyetlerin taşeronu haline geliriz ve bunu da çok fark etmeden yaparız. **“Ya sanatkar olmamız ya da sanatsever olmamız lazım.”** Bunun dışındaki bütün yollar, bizi zamanla köreltmeye ve insani vasıflarımızı kaybetmeye yol açacaktır. Bunun farkında olmamız lazım.”

Prof. Dr. Turan Koç, çalıştayın İslam dünyasının şiddetle ihtiyaç duyduğu bir organizasyon olduğunu ifade ederek düzenleyenleri tebrik etti. Bir Müslüman'ın kimliğini İslam, iman ve ihsanın oluşturduğuna dikkati çeken Koç, **“Sanatın dili bir yerde dinin dilidir.”** Sanat olmadığı zaman din dilsiz kalır. Sanatı olmayan din, din değildir. Büyük dinlere baktığımız zaman bunlar sanatlarıyla, sesleriyle, çizgileriyle, renkleriyle, edalarıyla, halleriyle, başka insanlara ulaşırlar.” diye konuştu.

Koç, şu anda dünyada müslümanların hak ettiği yerde görünmediğini belirterek, “Bu tür sanat etkinliklerini gerçekleştirmemiz ve bu dünyadaki yerimizi almamız son derece önemli.” ifadesini kullandı.

Hattat ve akademisyen Prof. Dr. Fatih Özkafa, böyle bir çalıştayın düzenlenmesinin olumlu bir gelişme olduğuna işaret ederek, **“Daha önce birçok çalıştay yapıldı ama bu konu ekseninde pek çalıştay yapılmadı.”** İnşallah bundan sonra da devamı gelir diye düşünüyoruz. Çünkü çok ilgi çekici başlıklar var. Alanında uzman kişilerin hem akademik hem sanatsal çalışma yapan hocaların burada bir araya gelip birikimlerini paylaşmaları son derece kıymetli. Bunların yayınlanması da inşallah faydalı olacaktır. Bunu organize eden kurum ve şahısları tebrik ediyorum. Tabii bu konular tek çalıştayda çözülecek bir şey değil. Konu çok kapsamlı.” değerlendirmesinde bulundu.

Dr. Öğretim Üyesi Erkan Çiçek, sanatın bütün disiplinlerle ilişkili bir alan olduğunu altını çizerek, şunları söyledi:

“Böyle çalıştaylar çoğaltılmalı. Kültür ve sanat çok önemlidir. Kültürde toplumsal hafızanın önemi çok büyüktür. Kendi kültürümüzü gelecek kuşaklara aktarmamız gerekiyor. **“Bu tür çalıştaylar, hafızamızı geleceğe taşıma anlamında çok önemlidir.”** Şimdiki gençlere, hafıza taşınmıyor. Modaya, trende uyup gidiyorlar ama bu çalıştaylar, üniversiteler bünyesinde de çoğaltılırsa umarım ki kültürümüzün aktarma noktasında önemli bir yere gitmiş oluruz.”

İstanbul Medeniyet Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Ünal Akyüz, çalıştayın içeriğinden bahsederek, “Bu çalıştayın önemli noktalarından birisi, eğitimde, kültürde sanata nasıl bakacağız. Fakat en önemli nokta, bunların yaratıcıyla olan bağlantısını kurmak amacıyla akademik bir bakış açısı geliştirmek. **“Bu çalıştay sanatı sanat için yapmak ya da sanatı toplum için yapmak arasındaki tartışmaya hem açıklık getirmek hem de yeni bir vizyon katmak amacıyla düzenlendi.”** şeklinde konuştu.

Sanattan TEVHİDE

SANAT ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU

29 KASIM 2025

RAMİ KÜTÜPHANESİ

İstanbul
İlim ve Kültür
Vakfı

THE ISTANBUL FOUNDATION FOR SCIENCE AND CULTURE
مؤسسة اسطنبول للثقافة و العلوم

